

litu Savonen

Koulukiusaamisen monet kasvot

Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden näkökulmasta tarkasteltuna

Opinnäytetyö

Syksy 2014

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Iitu Savonen

Työn nimi: Kiusaamisen monet kasvot. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden näkökulmasta tarkasteltuna.

Ohjaaja: Kerttu Veikkola

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 53

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyöni tarkoitus oli tutkia erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kokemaa koulukiusaamista. Useat aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että koulukiusaaminen alkaa yleisimmin alakoulun ensimmäisten vuosien aikana. Sen vuoksi pidin tärkeänä tutkia koulukiusaamista alakoulussa.

Koulukiusaaminen varjostaa oppilaiden viihtyvyyttä ja hyvinvointia kouluissa. Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää koulukiusaamisen kokemuksia erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden näkökulmasta. Tein kyselyn Etelä- Pohjalaisen kunnan alakoulujen erityisen tuen piirissä oleville oppilaille sekä kunnan koulukuraattoreille. Halusin ottaa selvää siitä, kokevatko kyseiset oppilaat joutuvansa muita herkemmin kiusaamisen uhriksi. Onko heidän erityisyydellään merkitystä kiusaamisen uhriksi joutumiseen tai kiusaavatko he itse enemmän? Tutkimusmenetelmäni on kvantitatiivinen, mutta siinä näkyy myös kvalitatiivisen tutkimuksen piirteitä.

Keskeistä opinnäytetyössäni on tuoda lisää ymmärrystä sekä erityistä tukea tarvitsevista oppilaista että koulun haasteista. Koulukiusaamiseen puuttuminen ei ole yksiselitteistä. Lisää haastetta tuo, jos oppilaan hallitsematon käyttäytyminen johtuu erityisvaikeudesta tai kehityshäiriöstä.

Avainsanat: koulukiusaaminen, kehityshäiriö, varhainen puuttuminen, vertaissovitte-

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: Social Services and Health Unit

Degree programme: Social Services Degree programme

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Iitu Savonen

Title of thesis: Many Faces of Bullying - As Examined from the Point of View of Pupils Who Need Special Support.

Supervisor(s): Kerttu Veikkola

Year: 2014

Number of pages: 53

Number of appendices: 3

The purpose of my dissertation was to study the school bullying experienced by the pupils who need special support. Several earlier studies have shown that school bullying usually begins during the first years of elementary school. That is why it was important to study school bullying in an elementary school.

School bullying shades the comfort and wellbeing of the pupils at schools. The purpose of my study was to clarify experiences of school bullying from the point of view of the pupils who need special support. I made the inquiry to the pupils who need the special support in the elementary schools of the municipality and to the school welfare officers of the municipality. I wanted to find out the facts about the experiences of these pupils. Do they think that they are special and that is why the victims of school bullying or do they tease more other pupils? My research method is quantitative, but the features of qualitative study are also visible.

The central point in my dissertation is to bring more understanding regarding the pupils who need special support and the challenges of the school. The interference with the school bullying is not unambiguous. There is more challenge if the pupil has problems with uncontrolled behavior or a developmental disorder.

Keywords: bullying, developmental disorder, early intervention, peer processing

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	6
2 LAPSIPERHEIDEN HAASTEET.....	7
2.1 Nyky-yhteiskunta ja lapsiperheet.....	7
2.2 Erityistä tukea tarvitseva lapsi.....	8
3 KOULUNKÄYNNIN TUKITOIMET.....	11
3.1 Varhainen puuttuminen.....	11
3.2 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki.....	12
4 KOULUKIUSAAMINEN ALAKOULUSSA.....	15
4.1 Koulukiusaamisen määrittelyä.....	15
4.2 Koulukiusaamisen muodot.....	16
4.3 Tavallisuus - erilaisuus.....	18
4.4 Koulukiusaamisen tapahtumapaikat.....	19
4.5 Koulukiusaamisen seuraukset lapsen henkiselle hyvinvoinnille.....	19
5 KOULUKIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN.....	22
5.1 Oppilaan oikeudet ja koulun veloitteet.....	22
5.2 Oppilashuolto.....	23
5.3 Koulun keinot puuttua kiusaamiseen.....	24
5.4 Syyntakeisuuskysymykset ja tekojen ristiriita.....	25
5.5 Vertaissovittelu.....	27
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	29
6.1 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	29
6.2 Tutkimusmenetelmä.....	29
6.3 Aineistonkeruumenetelmä.....	30
6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	31
7 TUTKIMUSTULOKSET.....	33
7.1 Oppilaiden vastaukset.....	33

7.1.1	Kiusaamisen kohteeksi joutuminen ja ajankohta.....	33
7.1.2	Koulukiusaamisen yleisimmät tapahtumapaikat.....	34
7.1.3	Tavat, joilla kiusaamista tapahtuu	35
7.1.4	Minkälaista oppilasta kiusataan?	37
7.1.5	Kenelle oppilaat olivat kertoneet kiusaamisesta ja oliko siitä ollut apua?.....	38
7.1.6	Kiusaamiseen puuttuminen koulussa.....	39
7.2	Koulukuraattorien vastaukset.....	40
7.2.1	Koulukiusaaminen: lasten karu arki vai muotisana?	41
7.2.2	Erityistä tukea tarvitsevaan oppilaaseen kohdistuva koulukiusaaminen	41
7.2.3	Muita suurempi riski joutua koulukiusaamisen uhriksi.....	42
7.2.4	Koulukuraattorin resurssit koulukiusaamisen suhteen	42
7.2.5	Tiedon välittyminen koulukuraattorille kiusaamistilanteesta	43
7.2.6	Koulukiusaamisen yleisimpiä tapahtumapaikkoja	43
7.2.7	Ideoita parempaan puuttumiseen koulukiusaamisen suhteen.....	44
7.2.8	Koulukuraattoreiden ajatuksia koulukiusaamisesta.....	44
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	46
9	POHDINTA	48
	LÄHTEET	51
	LIITTEET	54

1 JOHDANTO

Käsittelen opinnäytetyössäni erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden näkökulmaa koulukiusaamiseen. Etsin empiirisen aineistoni avulla yhteneväisyyksiä ja eroja oppilaiden sekä koulukuraattorien näkökulmista. Selvitän kirjallisuuden pohjalta koulun puuttumista koulukiusaamiseen.

Yhteiskunnan muuttuminen on vaikuttanut koulun kehittämiseen. Perusopetusta koskevien uudistuksien myötä erityisopetuksen muoto on muuttunut. Erityisoppi-
laat on nimetty erityistä tukea tarvitseviksi oppilaiksi ja erityisopetuksen raja on häilyvä. Suurien uudistuksien myötä mahdollistetaan jokaiselle oppilaalle oman-
tasoinen oppimisympäristö.

Koulun henkilökunnan haasteet ovat muuttuneet, samoin kuin koulukiusaamisen muodot. Haastetta tuo lisää myös oppilasaineksen heterogeenisuus. Opinnäyte-
työssäni pyrin selkeyttämään lukijalle koulun velvollisuuksia, haasteita ja arjen on-
gelmia.

Oppilaan käyttäytymiseen koulussa vaikuttaa moni taustalla oleva asia. Perheen arki voi olla hyvin haastavaa ja se saattaa heijastua lapsen käyttäytymiseen kou-
lussa. Yhteistyö kodin ja koulun välillä ei välttämättä ole kovin positiivista ja saat-
taa lisätä väärinymmärrystä osapuolten välillä. Opinnäytetyöni tarkoitus on lisätä
ymmärrystä ja etsiä ratkaisuja positiivisemmän ilmapiirin puolesta.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että oppilaiden käyttäytymiseen tarkoitettut toiminta-
mallit ja ehkäisyohjelmat tehoavat paremmin alakouluissa kuin enää yläkouluissa.
Sen vuoksi katsoin tärkeäksi tutkia koulukiusaamista alakouluissa. Mitä kauemmin
kiusaaminen on kestänyt, sitä vaikeampaa se on saada loppumaan. Koulukiusaa-
minen alkaa tyypillisesti alakoulun alussa, noin 7-9-vuotiaana. Opinnäytetyössäni
avaan muun muassa varhaisen puuttumisen määritelmää ja tarkoitusta.

2 LAPSIPERHEIDEN HAASTEET

2.1 Nyky-yhteiskunta ja lapsiperheet

Nykypäivän perhemuodot ovat moninaisia. Ydinperheet ovat vähentyneet ja perhetilanteet saattavat olla jatkuvassa muutoksessa. Lapsi ei välttämättä enää kasva pelkästään yhdessä kodissa, vaan hän saattaa joutua asumaan kahdessa eri kodissa. Ydinperheen perheenjäsenten tilalle tulee äitipuoli, isäpuoli ja sisarpuolet. Mielestäni tällaisessa tilanteessa voi kyseenalaistaa sen, että voiko lapsesta kasvaa tasapainoinen aikuinen.

Perheillä on vaikeuksia selviytyä työelämän ja yhteiskunnan haasteista. Perheiden arkea haastavat muun muassa jatkuva kiire, tehokkuus, vanhempien urakehitys ja suoriutumispaineet sekä ihmissuhteiden epätasapainoisuus. Kodin ja perheen arjen ongelmat sekä vanhempien levottomuus kulkevat varjona lapsen mukana kouluun (Huhtanen 2007, 13, 16). Lasten erityisvaikeudet ja kehityshäiriöt ovat yleistyneet. Miten käy vanhempien jaksamisen, jos arjen ongelmiin lisätään vielä erityistä tukea tarvitseva lapsi?

Nykypäivänä perheiltä puuttuvat tärkeät tukiverkostot. Vanhempien tueksi on kehitelty uusia huolenpidon malleja ja asiantuntijapalveluita. Vanhempien osaamisen ja jaksamisen puutteen vuoksi kasvatuksen vastuuta on lisätty asiantuntijoille. Perheiden arjen helpottamiseksi on tullut tukipalveluna esimerkiksi koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta (Huhtanen 2007, 14).

Huhtasen (2007, 16) mukaan taloudellisten resurssien heikentyminen näkyy kunnissa säästöinä. Säästöillä on suora vaikutus kasvatustyöhön. Lapsiryhmät ja koulujen ryhmäkoot ovat usein liian suuria suhteessa kasvattajien määrään. Media tarjoaa erilaisia virikkeitä lasten aivotoiminnalle. Lapsille ei anneta tilaisuutta aivotoiminnan rauhoittumiseen ja lepoon.

2.2 Erityistä tukea tarvitseva lapsi

Erityistä tukea tarvitsevalla lapsella on jonkinlainen kehitysvaikeus. Kehityksen poikkeavuuteen on erilaisia syitä. Kehitysvaikeus voi esiintyä erilaisina oppimisvaikeuksina. Poikkeavuus voi olla joko älyllinen kehitysvamma tai erityisvaikeus. Oppilas tarvitsee erityistä tukea, jos hän on jäänyt tilapäisesti jälkeen opinnoissaan tai kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytykset ovat heikentyneet. Oppilas saattaa tarvita psyykkistä tai sosiaalista tukea tai hänen kehityksessään esiintyy riskitekijöitä (perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 12). Tyypillisimpiä oppimisvaikeuksia ovat keskittymisen- ja tarkkaavaisuuden häiriö, puheen- ja kielen kehityksen häiriö, matemaattiset vaikeudet sekä motoriset häiriöt (Saarinen, 2006). Seuraavassa esittelen lyhyesti nämä tyypillisimmät oppimisvaikeudet.

Keskittymisen- ja tarkkaavaisuuden häiriö. Yliaktiivisella ja impulsiivisella lapsella saattaa olla ADHD –oireyhtymä. Lapsen aktiivisuus ja tarkkaavaisuuden oireet ovat voimakkaita ja pitkäkestoisia, ne vaikuttavat lapsen toimintakykyyn aiheuttaen hänelle ongelmia. Saarisen (2006) mukaan ADHD –lapsella on keskittymisongelmia, hänellä saattaa olla psyykkisiä häiriöitä, käytöshäiriöitä sekä masennus- ja ahdistusoireita.

ADHD –lapselle on vaikeaa säädellä omaa käyttäytymistään. Lapselle tulee huolimattomuusvirheitä, hänelle on vaikeaa keskittyä kuuntelemaan ohjeita ja toimimaan ohjeiden mukaisesti. Keskittymisen ongelmat näkyvät ADHD -lapsessa muun muassa niin, että hän häiriintyy herkästi ulkopuolisten ärsykkeiden johdosta. Hän ei myöskään kykene ajattelemaan tai toimimaan loogisesti asiasta toiseen. Keskittymisen ongelmat aiheuttavat lapsessa jatkuvaa liikehdintää ja rauhattomuutta. ADHD –lapsen impulsiivisuus näkyy esimerkiksi mahdottomuutena odottaa omaa vuoroaan tai jatkuvasti toisten häiriköintinä ja keskeyttämisenä. Käyttäytymisen lisäksi ADHD –lapsen on vaikeaa säädellä omia tunteitaan. Oireiden näkyvyys on kuitenkin yksilökohtaista (ADHD –tietoa, [viitattu 14.8.2014]).

Puheen- ja kielen kehityksen häiriö. Lapsen puheen ja kielen kehityksen häiriöstä käytetään nimeä dysfasia. Se on kielen kehityksen häiriö, johon liittyy puheen ja kielen tuottamisen ja ymmärtämisen vaikeuksia sekä lukivaikeuksia. (Saarinen, 2006). Dysfasia diagnosoidaan yleensä silloin, kun lapsi on 3-5-vuotias. Dysfasi-

aan liittyviä muita ongelmia voivat olla muun muassa hahmotushäiriö, keskittymisen ongelmat, kömpelyys, vaikeus ottaa kontaktia ja käyttäytymisen ongelmat. Yleistä dysfaattisille lapsille on niin sanottu jumiutumisen, joka tapahtuu esimerkiksi siirtymätilanteissa tai uuden asian sisäistämisessä (Mitä dysfasia on? [Viitattu 14.8.2014]).

Dysfasia jaetaan kolmeen eri vaikeusasteeseen, jotka ovat lievä-, keskivaikea- ja vaikea dysfasia:

Lievästi dysfaattisen lapsen kielen kehitys on viivästynyt. Ongelmat saattavat ilmetä vasta kouluikäisenä. Se näkyy koulussa muun muassa vaikeutena ymmärtää kielellisiä ohjeita sekä lukemisen- ja kirjoittamisen vaikeutena (Mitä dysfasia on? [Viitattu 14.8.2014]).

Keskivaikeasti dysfaattisen lapsen puheen kehitys on viivästynyt jo ennen kouluikää. Viivästyneeseen puheen kehitykseen kuuluu yleisesti puheen epäselvyys ja kielioppivirheet. Lapselta saattaa puuttua puhe kokonaan tai hänellä on niin sanottu oma kieli, jota kykenee ymmärtämään vain lapsen lähipiiri. Keskivaikeasti dysfaattinen lapsi opiskelee yleensä erityisluokassa (Mitä dysfasia on? [Viitattu 14.8.2014]).

Vaikeasti dysfaattisella lapsella on huomattavia ongelmia puheen- ja kielen kehityksessä. Leikki-ikäinen vaikeasti dysfaattinen lapsi ymmärtää puhuttua kieltä hyvin vähän tai ei ollenkaan. Hän ei myöskään kykene ilmaisemaan itseään sanallisesti. Tällainen lapsi tarvitsee korvaavia kommunikointikeinoja, joita ovat eleet, viittomat tai kuvat. Vaikeasti dysfaattinen lapsi opiskelee aina erityisluokassa tai erityiskoulussa (Mitä dysfasia on? [Viitattu 14.8.2014]).

Matemaattiset ongelmat. Matemaattisiin oppimisvaikeuksiin saattaa vaikuttaa muun muassa perintötekijät sekä erilaiset sikiökehityksen ja synnytyksen aikaiset seikat. Matemaattisiin ongelmiin liittyy yleensä muitakin oppimiseen liittyviä vaikeuksia, kuten luki- ja kirjoitusvaikeuksia, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeuksia, muistiongelmia sekä hahmottamisen ongelmia (Niilo Mäki Instituutti [viitattu 14.8.2014]).

Tautiluokitusten kuvauksissa edellä mainittuja muita oppimiseen liittyviä vaikeuksia kutsutaan taitopuitteiksi. *Kielelliset taitopuitteet* vaikuttavat matemaattisten käsitteiden ja symbolien muistamiseen ja ymmärtämiseen. *Havaintopohjaiset taitopuitteet* vaikuttavat numeroiden ja laskumerkkien havaitsemiseen ja lukemiseen. *Tarkkaavaisuusperusteiset taitopuitteet* vaikuttavat lukujen oikein kirjoittamiseen, lainausten muistamiseen sekä laskumerkkien havaitsemiseen. *Matemaattiset taitopuitteet* vaikuttavat kertotaulun oppimiseen, laskusääntöjen muistamiseen ja lukujonotaitoihin. Olennaista kuitenkin on, että vaikeudet ilmenevät jo peruslaskutaidoissa eli yhteen-, vähennys-, kerto- ja jakolaskuissa (LukiMat –hanke [viitattu 14.8.2014]). Tutkimukset ovat osoittaneet, että vain pienellä osalla matemaattiset ongelmat ovat ainoa oppimisvaikeus (Niilo Mäki Instituutti [viitattu 14.8.2014].)

Motorinen häiriö. Motorisen oppimisen häiriö eli kehityksellinen koordinaatiohäiriö on motoristen taitojen oppimisen vaikeus. Tällaisella lapsella on vaikeuksia motorisissa arjen toiminnoissa sekä uusien liikuntataitojen oppimisessa. Ongelmat näkyvät karkea- tai hienomotoriikassa tai molemmissa. Osalla lapsista karkeamotoriikan ongelmat ilmenevät jo kävelemään opeteltaessa, mutta useammin vasta polkupyörällä ajamisen opettelussa. Ennen kouluikää ongelmia saattaa esiintyä myös esimerkiksi pukeutumisessa, syömisessä ja hygieniasta huolehtimisen taidoissa (Niilo Mäki Instituutti [viitattu 18.8.2014]).

Kouluiässä hienomotoriikan vaikeus tulee näkyviin muun muassa kynän tai saksien käyttämisen taidoissa. Liikuntatunneilla motorisesti kömpelöille lapsille ovat hankalia etenkin nopeatempoiset joukkuelajit. Yhtäaikaisesti asioiden tekeminen ja seuraaminen tuottaa vaikeuksia. Tästä syystä motorisesti kömpelöt lapset pitävät yleensä enemmän yksilölajeista kuin joukkuelajeista. Motorisen kömpelyyden yhteydessä esiintyy yleensä myös kielen kehityksen häiriöitä, tarkkaavaisuuden ja käyttäytymisen ongelmia ja vaikeuksia sosiaalisissa taidoissa (Niilo Mäki Instituutti [viitattu 18.8.2014]).

Motorisen oppimisen ongelmien syytä ei tiedetä tarkkaan. On epäilty, että aivojen kehityksessä on ongelmia, jotka aiheuttavat motorista heikkoutta. Aivojen poikkeavaan kehitykseen vaikuttaa ainakin keskosuus. Lisäksi altistavia tekijöitä saattavat olla perimä ja ympäristötekijät (Niilo Mäki Instituutti [viitattu 18.8.2014]).

3 KOULUNKÄYNNIN TUKITOIMET

3.1 Varhainen puuttuminen

Koulu on aina puuttunut tilanteeseen, jos oppilas ei ole syystä tai toisesta kyennyt selviytymään koulunkäynnistä. Aikaisemmin koulun puuttumiseen kuului muun muassa erilaiset kurinpito- ja rangaistuskäytännöt, vuosiluokan kertaus tai ehdot. Nykypäivän koulussa on varhaista puuttumista. Voidaan puhua myös interventios- ta eli väliintulosta, jolla on tarkoitus vaikuttaa oppilaan tai koko oppilasryhmän käy- tökseen tai kun puututaan oppimisen ongelmiin ohjelmien ja menetelmien avulla. Integraation ja oppilashuollon myötä varhainen puuttuminen yleistynyt kouluissa vuosien 1990-2000 aikana. Integraation kehittäminen onkin ollut painopisteenä erityisopetuksen kehityksessä (Huhtanen 2007, 19, 22,23).

Pienimpäänkin koulukiusaamiseen tulee puuttua. Se on tärkeää, koska se vaikut- taa muun muassa kiusaamisen uhrin terveelliseen kasvuun (Mäntylä, Kivelä, Ollila & Perttola 2013, 30). Varhaiseen puuttumiseen kuuluu ensimmäisenä oppilaan ongelmien ja tarpeen tunnistaminen. Koululla on rajalliset voimavarat, joten kou- lussa ei pystytä ratkaisemaan kaikkia ongelmia. Koulun tehtävä on pedagogisen opetuksen lisäksi ottaa ensimmäinen askel puuttua oppilaan ongelmiin sekä erityi- sen tuen arviointiin. Opettajan resurssien loppuessa oppilashuollon ja muiden tuki- verkostojen tehtävä on puuttua tilanteeseen. Tarkoitus on turvata oppilaan koulun- käynti niin, että mikäli tuki arvioidaan riittämättömäksi on aina tarjolla seuraavan tuen taso (Huhtanen 2007, 9-10).

”Lasta ei kasvateta siksi, että hän olisi mahdollisimman mukava ja vaivaton meille, vaan siksi, että hän voisi terveenä ja väkevänä täyttää tulevan paikkansa ja löytää itsensä” (Jotuni Maria teoksessa Huhtanen 2007, 12.) Koulujen ja opetuksen haaste nykypäivänä on oppilasaineksen heterogeenisuus. Entisaikojen rangais- tusmenetelmien sijaan nykypäivänä on erityisen tuen tarvetta, johon puututaan eri tukipalveluiden avulla. Ei puhuta ainoastaan oppilaslähtöisistä ongelmista, vaan myös nyky-yhteiskunnan tilanteen heijastamisesta lapsen käyttäytymiseen, lapsi- perheiden ongelmista sekä elämänhallinnallisista ongelmista (Huhtanen 2007, 12). Varhaisella puuttumisella mahdollistetaan, ettei kiusaaminen pahene tai pitkiy ja

ehkäistään kiusaamisesta aiheutuvia vakavia vaikutuksia. Varhaisella puuttumisella myös kiusaajan häiriökäyttäytyminen saadaan poistettua mahdollisimman ajoissa (Mäntylä, ym. 2013, 84).

Lapsen elämänhallinta hankaloituu, mikäli hänen voimavaransa heikentyvät. Pelkästään oireiden poistaminen ei muuta lapsen tilannetta. Huhtasen (2007, 15) mukaan varhaisen puuttumisen prosessissa selvitetään oireiden alkuperä. Koulu saattaa tässä tilanteessa tarvita muiden tukipalvelujen apua, mikäli koulun keinot todetaan riittämättömiksi. Koulu tukee lapsen oppimista ja tavoitteiden toteutumista sekä ohjaa ongelmatilanteissa. Mikäli yleisopetuksen keinot todetaan riittämättömiksi oppilaalle tarjotaan mahdollisuutta erityisopetukseen. Koulun erityisopetuksen tarkoitus on tarjota oppilaalle pedagogista kuntoutusta sekä sen vaihtoehtoisia muotoja yleisopetuksen rinnalla. Oppilashuoltoon liittyvät ammatillisten verkostojen työ ulottuu koulun ulkopuolelle muun muassa erilaisina perhepalveluina.

Perusopetuksen laatua kehitetään jatkuvasti. Laadun parantamiseksi on laadittu laatukriteerit, joita määritellään sekä perusopetuksen rakenteiden että oppilaalle kohdistetun toiminnan kautta. *Perusopetuksen rakenteiden laadun osa-alueita ovat johtaminen, henkilöstö, taloudelliset resurssit ja arviointi. Oppilaan kohtaaman toiminnan laadun osa-alueita ovat opetussuunnitelman toteuttaminen, opetus ja opetusjärjestelyt, oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki, osallisuus ja vaikuttaminen, kodin ja koulun yhteistyö sekä oppimisympäristön turvallisuus* (Opetusministeriö 2009a).

3.2 Oppimisen ja koulunkäynnin tuki

Perusopetuksessa annetaan erityistä tukea tarvitseville oppilaille tukea kunkin oppilaan tuen tarpeen mukaan. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004, 12) kerrotaan, että tärkeä lähtökohta on varhainen puuttuminen, johon kuuluu varhaiskasvatus, esi- ja alkuopetus. Tarkoitus on, että jokainen oppilas kykenisi opiskelemaan lähikoulussa. Jos oppilaan tuen tarpeisiin ei pystytä vastaamaan lähikoulussa on parempi järjestää opetus siellä, missä se on oppilaan edun mu-

kaista. Perusopetuslain mukaan jokaisella on oikeus perusopetukseen sekä riittävään tukeen.

Kolmiportainen tuki. Uuteen oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseen ryhtyneet koulut antavat oppilailleen kolmiportaista tukea. Pääsääntöisesti pyritään siihen, että tuki on yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. Tuen tarpeesta sovitaan yhdessä vanhempien kanssa moniammatillisessa työryhmässä. Oppilaiden jatkuvalla havainnoinnilla, arvioinneilla ja testauksilla pyritään tunnistamaan tuen tarpeessa olevat oppilaat. Koulu käyttää oppilaan tuen seurantakorttia tai –järjestelmää, johon kirjataan oppilaan saamat tukimuodot. (Kolmiportainen tuen malli, [viitattu 11.7.2014]).

Yleinen tuki. Yleinen tuki on ensisijainen, kun herää huoli oppilaan oppimisesta tai koulunkäynnistä. Yleinen tuki on tarvittaessa kenelle tahansa oppilaalle suunnattua tukea. Tarkoitus on tukea sitä, että oppilas kykenee suorittamaan yleisopetuksen tavoitteet. Yleinen tuki voi olla muun muassa ajoittaista tukiopetusta, koulunkäynninohjaajapalveluita tai osa-aikaista erityisopetusta. (Kolmiportainen tuen malli, [viitattu 11.7.2014]).

Tehostettu tuki. Tehostettu tuki tarjoaa oppilaalle systemaattisempaa, laajempaa, monipuolisempaa ja pitkäjänteisempää tukea. Jos yleinen tuki on riittämätöntä laaditaan oppilaasta pedagoginen arvio. Moniammatillisessa työryhmässä arvioidaan oppilaan tarvitsemat tukitoimet. Tehostetun tuen piirissä oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma, hän saa jatkuvaa ja säännöllistä tukiopetusta, erityisopettajan apua sekä ohjaajapalveluita. (Kolmiportainen tuen malli, [viitattu 11.7.2014]).

Erityinen tuki. Erityinen tuki tulee kysymykseen silloin, jos tehostettu tuki todetaan riittämättömäksi. Erityinen tuki on suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista tukea, jota annetaan sekä yleisen että pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Ennen erityisen tuen piiriin siirtämistä oppilaasta laaditaan pedagoginen arvio, joka käsitellään moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä. (Kolmiportainen tuen malli, [viitattu 11.7.2014]). Oppilaalle laaditaan HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Erityisen tuen piirissä on mahdollisuus yksilöllistää oppilaan oppiaineita. Erityinen tuki tarjoaa oppilaalle muun muassa osa-

aikaista- tai kokonaisvaltaista erityisopetusta pienemmässä opetusryhmässä ja ohjaajapalveluita. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 13).

4 KOULUKIUSAAMINEN ALAKOULUSSA

4.1 Koulukiusaamisen määrittelyä

Koulun toimintaan kuuluu päivittäin oppilaiden yksittäisten konfliktitilanteiden selvittely, koska kiusaamista on aina ollut lasten keskuudessa. Yksittäiset epämiellyttävät tapahtumat eivät vielä ole kiusaamista. Niitä ei viedä oppilashuoltoryhmään selvitettäväksi tai oteta yhteyttä vanhempiin. Sen vuoksi on tärkeää erottaa sellaisia asioita, jotka ovat merkityksellisiä oppilaan hyvinvoinnille. Tutkijat ovat määrittelleet kiusaamisen ominaispiirteitä, joiden avulla pystytään erottamaan kiusaaminen ja yksittäinen konflikti. Kiusaamisen käsitettä ei lainsäädännössä kuitenkaan määritellä. (Mäntylä, Kivelä, Ollila & Perttola 2013, 19, 21).

Höistad (2003, 79-80) määrittelee kiusaamisen näin ”*Yksi tai useampi ihminen toistuvasti ja pidemmän ajan kuluessa kohdistaa tietoista ja aktiivista kielteistä käytöstä yhtä tai useampia kohtaan tai sulkee heidät pois joukostaan*”. Kiusaaminen on systemaattista, aktiivista, pahantahtoista ja toistuvaa toimintaa tai joukosta poissulkemista. Toiminta kohdistuu tiettyyn ihmiseen tai ihmisiin.

Olweus (1992, 12) määrittelee kiusaamista seuraavasti: ”*Jos henkilö on toistuvasti tai pidempään alttiina yhden tai useamman henkilön negatiivisille teoille*”. Lisäksi hän erittelee verbaalisen eli sanallisen kiusaamisen, fyysisen kiusaamisen sekä ilman sanoja tai fyysistä kosketusta tapahtuvan kiusaamisen. Viimeistä Olweuksen erittelemää kiusaamisen muotoa on tutkijoiden piirissä nimetty epäsuoraksi kiusaamiseksi. Salmivallin (2010, 14) mukaan kiusaamisen muoto ei pelkästään paljasta sitä, onko kysymys kiusaamisesta vai ei. Ratkaisevaa on se, onko kiusaajan teko systemaattista eli jatkuvaa. Lisäksi Salmivalli korostaa osapuolten epätasaväkisyyttä. Hakalehto-Wainio (2003, 67) myös esittää kiusaamisen tunnuspiirteiksi kiusaajan toiminnan systemaattisuuden ja kiusaamisen kohteen puolustuskyvyttömyyden.

Harjunkoski ja Harjunkoski (1994) painottavat, että lasten kanssa työskennellessä on tärkeää erottaa, mikä on leikinomaista kiusoittelua tai voimien mittelyä, ja

mikä taas on varsinaista kiusaamista. Kiusaamisessa on kyse voimasuhteiden epätasapainosta. Kiusaamistilanteessa kiusaamisen uhrin on vaikea puolustautua tai on täysin avuton. Koulukiusaaminen on väkivaltaa, johon liittyy sosiaalista sopeutumattomuutta ja aggressiivisuutta.

Koulukiusaamisessa ei ole kyse satunnaisesta tai yksittäisestä tapauksesta. Oppilas saattaa joutua toistuvasti jopa koko ryhmän kiusaamisen kohteeksi. Tällöin kiusaamisen kohde saattaa stressaantua niin, että kiusaamisen odottamisesta voi tulla yhtä ahdistavaa kuin itse kiusaamisesta (school bullying [viitattu 23.7.2014]).

Koulukiusaamisen jatkuessa pitkään, se saattaa laajentua koko luokkayhteisöön. Kiusaamisesta muodostuu sosiaalinen käytäntö, mitä on vaikeaa huomata. Kiusaaminen koulussa saattaa myös alkaa huomaamatta. Se etenee prosessimaisesti. Koulukiusaamisen jatkuessa vuosikausia, saatetaan unohtaa kiusaamisen alkuperäinen syy (Hamarus 2006, 75-81, 128). K.Smithin ja Sharpin (2002, 3) mukaan koulussa tapahtuvasta kiusaamisesta aiheutuu kärsimystä kiusaamisen kohteelle, mutta sen lisäksi se vaikuttaa myös koko koulun ilmapiiriin.

4.2 Koulukiusaamisen muodot

Höistad (2003) jakaa kiusaamisen kolmeen pääryhmään, joita ovat hiljainen kiusaaminen, sanallinen kiusaaminen ja fyysinen kiusaaminen. Tyttöjen ja poikien harjoittamassa kiusaamisessa on hieman eroja. Pojat kiusaavat yleensä sanallisesti ja fyysisesti sekä metelöivät enemmän kuin tytöt. Tyttöjen harjoittama kiusaaminen on yleensä hiljaista sekä se on usein ovelampaa ja henkilökohtaisempaa kuin poikien. Tyttöjen kesken harrastetaan erilaisia sosiaalisia pelejä, joiden avulla saadaan toisilta suosiota. Tyttöillä ja pojilla on samanlaisia aggressioita, mutta ne ilmenevät vain eri tavoin. Yleisesti ottaen poikien harjoittama kiusaaminen on näkyvämpää kuin tyttöjen harjoittama kiusaaminen. Olweus (2003, 2) on myös sitä mieltä, että tytöt käyttävät tyypillisesti epäsuoria keinoja, kuten ryhmästä pois jättämistä, huhujen levittämistä ja ystävyys-suhteiden manipuloimista. Olweus myös mainitsee, että tyttöjen epäsuora kiusaaminen on yhtä vahingollista kuin suora kiusaaminen.

Lasten oikeudet ja yhdenvertaisuus perusopetuksessa –hankkeen aikana tehtyyn koulukiusaamistutkimukseen (2013) oli osallistunut 257 vastaajaa. Tämän tutkimuksen tulokset puoltavat yksimielisesti edellä mainittua Höistadin ajatusta tyttöjen ja poikien kiusaamisen eroista. Kyseisen koulukiusaamistutkimuksen perusteella sekä tytöistä että pojista yli 90 prosenttia olivat kokeneet verbaalista kiusaamista. Tyttöillä seuraavaksi yleisin kiusaamisen muoto oli epäsuora kiusaaminen, kun taas pojilla toiseksi yleisimmäksi oli koettu fyysinen kiusaaminen. Keskimääräisesti 20 prosenttia sekä tytöistä että pojista olivat kokeneet materiaalista kiusaamista.

Holmberg-Kaleniuksen (2008) mukaan yleisin kiusaamisen muoto on *hiljainen kiusaaminen*. Hiljaisesta kiusaamisesta käytetään myös nimityksiä henkinen kiusaaminen ja piilokiusaaminen. Tämä kiusaamisen laji on vaikeinta huomata ja havaitsemiseen tarvitaan erityisosaamista. Hiljaiseen kiusaamiseen kuuluu esimerkiksi katseen välttäminen tai tuijottaminen, merkitsevät katseet tai ilmeet, huokailu, puhumattomuus, selän kääntäminen tai toisen kohtelu kuin häntä ei olisi olemassa. Hiljaiseen kiusaamiseen kuuluu myös tavaroiden piilottamista, rikkomista tai jopa varastamista sekä ilkeitä soittoja, tekstiviestejä tai nettikiusaamista. Uurit ovat yleensä hiljaisia, ujoja ja huomaamattomia oppilaita.

Henkinen kiusaaminen aiheuttaa vakavia tunne-elämän vaurioita, joihin kuuluu esimerkiksi itsetunnon ja oman arvon tunteen romahtaminen sekä masennus. Uurin on vaikeaa ymmärtää sitä kiusaamiseksi. Useimmiten uhri luulee itse aiheuttaneensa tilanteen. Uhri saattaa tuntea olevansa jopa vainottu, mutta ei osaa kertoa tunteistaan. Hiljaisen kiusaamisen syynä on usein tyttöjen keskinäinen kateus. (Holmberg-Kalenius 2008, 23-30).

Sanallinen kiusaaminen on helpompaa huomata kuin hiljainen kiusaaminen. Sanalliseen kiusaamiseen kuuluu muun muassa pilkkaaminen, kuiskuttelu, perättömien juurujen levittely, ahdistelu ja uhkailu, matkiminen, huomauttelu ulkonäöstä, puhumisista tai tekemisistä, pilailu toisen kustannuksella, kikattelu ja pilkkanauru. Sanalliseen kiusaamiseen luetaan myös lappujen lähettely, yksityisten tavaroiden töhriminen, ivallisten puheluiden, tekstiviestien ja sähköpostien lähettely. (Höistad 2003, 82-84).

Höistad (2003) toteaa, että helpoimmin huomattava kiusaamisen muoto on *fyysinen kiusaaminen*, koska sen voi huomata ulkoisista merkeistä. Kiusatulla voi olla esimerkiksi repeytymiä vaatteissa tai mustelmia. Fyysiseen kiusaamiseen kuuluu muun muassa, että kiusaaja ”vahingossa” tönäisee uhrin, nipistelee, seisoo uhrin tiellä tai lyö oven kiinni uhrin edestä. Uhrin tavaroita tai vaatteita piilotellaan tai heitellään. Kiusaajat usein naamioivat kiusaamisen leikiksi, jotta he eivät jäisi kiinni.

4.3 Tavallisuus - erilaisuus

Haaran (2007, 16) mukaan yhdenmukaisuuden painottaminen koulu yhteisössä saattaa olla vankka maaperä kiusaamiselle. Koulussa kiusaamisen syyksi usein perustellaan kiusaamisen kohteen erilaisuus. Mitä erilaisuudella oikein tarkoitetaan?

Oppilaat tarkkailevat toisiaan koulussa jatkuvasti. Esimerkiksi pukeutumisen perusteella saatetaan arvostella henkilön luonteenpiirrettä. Pukeutumistyyliä peilataan tavallisuutta vasten ja erilaiset tyylit havaitaan helposti. Eron havaitseminen voi olla alku koulukiusaamiselle. Tavallisuus pukeutumisessa ja toiminnassa minimoi koulukiusaamisen kohteeksi joutumisen riskiä. Tavallinen oppilas ei erotu joukosta. Tavallisuuden määrittymiseen vaikuttavat sukupuoli sekä sosiaalinen- ja etninen tausta. Erilainen pukeutuminen tai käyttäytyminen saattaa olla tietoinen valinta, mutta erilaista ihonväriä ei itse voi valita (Tolonen 2002, 249-254).

Teräsahjon ja Salmivallin (2002, 20, 24) mukaan kiusaaminen on ryhmäilmiönä silloin oikeutettua, kun kiusaamisen kohde määritellään erilaiseksi. Kiusaamisen kohteen katsotaan ansaitsevan kurjan kohtalonsa erilaisuutensa vuoksi. Kiusaamisen kohteelle luodaan ärsyttäjän identiteetti erilaisen ominaisuuksiensa avulla. Erilaisen määritelmä syntyy vuorovaikutuksen myötä. Lasten havaintojen todenperäisyys ei ole oleellista. Ryhmässä keskeistä ovat havainnoille annetut merkitykset ja niihin suhtautuminen.

4.4 Koulukiusaamisen tapahtumapaikat

MLL teki vuosina 2007 ja 2008 kyselyt koulukiusaamisesta. Kyselyiden perusteella peruskoulussa tapahtuu koulukiusaamista huomattavasti eniten välitunneilla. Toiseksi yleisimmin kiusaamista esiintyy oppituntien aikana. Myös Mäntylän, ym. (2013) tekemän kyselyn tuloksien perusteella kiusaamista tapahtuu eniten välitunneilla, toiseksi eniten kiusaamista tapahtuu siirtymätilanteissa ja kolmanneksi eniten oppitunneilla. Muita kiusaamisen tapahtumapaikkoja ovat ruokatunti, koulumatkat, koulun tilaisuudet ja internet.

Internetin käytön yleistymisen myötä on tullut nettikiusaaminen (Mäntylä, ym. 2013, 33.) MLL:n vuonna 2008 tekemän internetkyselyn perusteella nettikiusaaminen on kuitenkin enemmän yläkoulujen kuin alakoulujen ongelma. Nettikiusaaminen on koulukiusaamisen muotona vielä aika vähäistä alakouluissa. Ongelmallista on sekä oppilaan että koulun vastuun kannalta, jos kiusaaminen tapahtuu koulumatkoilla tai netissä. Koulun haasteista tällaisissa tilanteissa kerron tarkemmin alaluvussa 5.3.

Mielestäni olisi tärkeää selvittää eri osapuolille, mikä kiusaamisen muoto on koulukiusaamista ja mikä lasten vapaa-ajalla tapahtuvaa kiusaamista. Vapaa-ajalla tapahtuvan jatkuvan kiusaamisen selvittely kuuluu lasten vanhemmille. Kouluissa olisi kaikkien eduksi keskustella vanhempien kanssa myös lasten vapaa-ajalla tapahtuvasta kiusaamisesta. Lasten vapaa-ajan ongelmat tulisi selvittää ajoissa, jotta ne eivät heijastuisi kouluun. Mikäli lasten vapaa-ajalla tapahtuva kiusaaminen jatkuu koulussa, on koulun puututtava tilanteeseen.

4.5 Koulukiusaamisen seuraukset lapsen henkiselle hyvinvoinnille

Hamarus (2008, 93) pitää tärkeänä, että kun oppilas uskaltanut kertoa hängän kohdistuneesta kiusaamisesta jollekin aikuiselle, on asiaan suhtauduttava aina vakavasti. Jos yrityksestä huolimatta oppilas torjutaan, hän todennäköisesti pitää tulevaisuudessa kokemuksensa salassa. Tällöin oppilaan mielessä aikuisten uskottavuus horjuu ja hänen käsityksensä luottamuksesta ja oikeudenmukaisuudesta kärsii. Oppilas jää ulkopuolelle koulun tarjoamista tukitoimenpiteistä, mikäli

häneen kohdistuvaa kiusaamista ei aikuisten silmissä kyetä näkemään kiusaamisena.

Koulukiusaamisen uhriksi joutuminen aiheuttaa jopa aikuisuuteen asti ulottuvia psykososiaalisia ongelmia, joita pahimmillaan ovat itsetuhoajatukset, ahdistus, masennus, paniikki- ja syömishäiriöt (Salmivalli 2010, 25-30; Mäntylä, ym. 2013, 31.) Mäntylän, ym. (2013, 31) tekemän kyselyn vastauksista ilmeni vielä aikuisiällä itsetunnon heikkoutta, joka ilmeni muun muassa sosiaalisten tilanteiden pelkoina ja vaikeutena solmia pysyviä ihmissuhteita. Huhtanen (2007, 16) väittää, että varhaisella puuttumisella vähennetään koulukiusaamisen uhrin riskiä edellä mainituille vaikutuksille.

Nousiainen ja Nyströmin (21.6.2006) mukaan koulukiusaamisella voi olla sekä välittömiä vaikutuksia että pidemmän ajan kuluessa aiheutuneita vaikutuksia. He esittävät, että *kiusaamisesta aiheutuvia välittömiä vaikutuksia* ovat muun muassa kouluahdistus, koulupelko sekä erilaiset psykosomaattiset oireet. Kouluahdistuksesta tai –pelosta kärsivä lapsi kokee kaiken kouluun liittyvän pelottavaksi ja vaaralliseksi. Uhkaavia asioita voivat olla muun muassa luokkatoverit, opettaja, koko kouluyhteisö tai koulumatka. Koulupelon vuoksi lapsi välttää kouluun menemistä kaikin tavoin. Psykosomaattiset oireet ovat toiminnallisia, ruumiillisia oireita. Niihin ei ole selkeää fysiologista selitystä, vaan pitkittynyt psyykinen paine aiheuttaa ruumiillisia vaivoja. Nämä ruumiilliset voivat olla esimerkiksi väsymys, kuumeilu, iho-oireet, päänsärky, vatsakipu tai muut kiputilat. Psykosomaattisista oireista kärsivä lapsi käy usein kouluterveydenhoitajan vastaanotolla.

Pidemmän aikaa kiusaamisesta kärsineet lapset kokevat itsensä yksinäiseksi ja epäonnistuneeksi. Uhrilla saattaa ilmetä vakavia mielenterveysongelmia. Niitä voivat olla masennus, itsetuhoisuus sekä ongelmat sosiaalisissa suhteissa. (Nousiainen & Nyström 21.6.2006).

Nousiainen ja Nyström (2006) mukaan masennuksen tila voi olla joko lievä, kohtalainen tai vaikea riippuen oireiden määrästä ja kestosta. Masennus ilmenee eri tavoin eri ikäisillä lapsilla. Heikko itsetunto ja huono pettymyksensietokyky voi ilmetä aggressiivisuutena ja psykosomaattisina oireina. Alakuloinen mieliala voi

näkyä kommunikoinnissa, leikeissä ja piirustuksissa. Itsetuhoisuus voi ilmetä piirustuksien ja itsemurhapuheiden kautta sekä lapsi voi olla altis tapaturmille. Nuoruusiän myötä riski itsemurhalle kasvaa.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että *kiusaamisella on vaikutuksia myös kiusaajaan*. Kiusaaminen on riski kehitykselle. Kiusaaja kärsii usein itsekin masennuksesta. Koulukiusaajan rooli voi altistaa kiusaajan myöhemmässä elämänvaiheessa epäsosiaaliseen ja rikolliseen elämäntapaan. (Nousiainen & Nyström 21.6.2006).

5 KOULUKIUSAAMISEEN PUUTTUMINEN

5.1 Oppilaan oikeudet ja koulun velvoitteet

Perusopetuslain (731/1999) 7§:n mukaan jokaisella on oikeus elämään, vapauteen, koskemattomuuteen sekä turvallisuuteen. Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS, SopS 85-86/1998) kieltää 3 artiklassa halventavan, epäinhimillisen kohtelun. Lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklassa määrätään, että lasta tulee suojella väkivallalta, laiminlyönniltä, välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä.

Oppilailla on oikeus opiskella turvallisessa opiskeluympäristössä. Opiskeluympäristön tulee olla myös oppilaan terveyttä, kasvua ja oppimista tukeva. Lisäksi opetuksen järjestäjän on laadittava opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma siitä, miten oppilaat suojataan väkivallalta, kiusamiselta sekä häirinnältä. Opetuksen järjestäjän velvollisuus on myös suunnitelman toimeenpano sekä sen noudattamisen ja toteutumisen valvonta (perusopetuslaki 29§). Eduskunnan oikeusasiamies tarkentaa, että koulukiusaamistapauksiin tulee aina suhtautua asianmukaisesti, ne on selvitettävä heti ja toimenpiteisiin on ryhdyttävä tilanteen vaatimalla tavalla.

Koulukiusaamisen vaikutukset uhrille ovat vakavampia verraten yksittäisten konfliktien vaikutuksiin. Puututtaessa koulukiusaamiseen tarvitaan erilaisia keinoja kiusaamisen erityisyyden, jatkuvuuden ja systemaattisuuden takia. Sen vuoksi myös jälkiseuranta on tärkeää kiusaamisongelmia ratkaistaessa (Mäntylä, ym. 2013, 23). Usein kiusaamiseen puuttumisen jälkeen kiusaaminen muuttuu piilossa tapahtuvaksi. Puuttumisen jälkeen saattaa kiusaaminen näyttää loppuneen aikuisten silmin, mutta todellisesti se vain muuttuu piilossa tapahtuvaksi kiusaamiseksi. Tällaisessa tilanteessa kiusaamisen uhri ei useinkaan enää kerro kiusaamisen jatkumisesta, koska pelko tilanteen pahentumisesta on niin suuri (Mäntylä, ym. 2013, 54).

Koulussa pitää olla järjestyssäännöt, jotka ovat opetuksen järjestäjän hyväksymät. Järjestyssääntöjen tarkoitus on edistää sisäistä järjestystä koulussa, esteetöntä

opiskelun sujumista sekä turvallisuutta ja viihtyvyyttä kouluyhteisössä (POL 29.2§, 37§). Koulun vastuulla on tarjota kiusaamisen uhrille apua ja tukea (Mäntylä, ym. 2013, 54.)

Perusopetuslain 3§ velvoittaa koulun tekemään yhteistyötä lasten huoltajien ja kotien kanssa. Sen vuoksi laki vaatii kuntaa määräämään koulun ja kodin yhteistyön järjestämistavasta. Tavoitteena yhteisvastuullisella kasvatuksella on lapsen oppimisen edistäminen, turvallisuus ja hyvinvointi koulussa. Huoltajalla on kuitenkin ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta (Opetushallitus 2004, 22).

5.2 Oppilashuolto

Opetussuunnitelmaan tulee sisällyttää suunnitelma oppilashuollon tavoitteista ja keskeisistä periaatteista. Oppilaalla on oikeus oppilashuoltoon, jonka tarkoitus on edistää oppilaan oppimista sekä psyykkistä-, fyysistä- ja sosiaalista hyvinvointia. Samat oikeudet ovat myös koulukiusaajalla, jos hän on tuen ja avun tarpeessa (Mäntylä, ym. 2013, 55.) Oppilashuolto sisältää opetussuunnitelman mukaisen oppilashuollon ja oppilashuollon palvelut, kouluterveydenhuollon sekä koulunkäynnin tukemisen. Oppilashuoltotyötä tehdään yhteistyönä oppilaan, huoltajien tai muun laillisen edustajan kanssa. Myös muut tarvittavat tahot voivat osallistua oppilasta koskeviin asioihin huoltajan tai edustajan suostumuksella. (Perusopetuslaki. [Viitattu 3.1.2013]).

Oppilashuollon tarkoitus on terve ja turvallinen oppimis- ja kouluympäristö, mielen-terveyden ja syrjäytymisen ehkäisy sekä yksilön- että koko kouluyhteisön hyvinvointi. Tavoite on edistää positiivista vuorovaikutusta, lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä sekä ehkäistä ja tunnistaa oppimisen esteitä ja ongelmia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Oppilashuollossa on ensisijaisen tärkeää lapsen ja huoltajan kuuleminen, luottamus sekä tietojensaanti ja salassapito. (Lastensuojelun käsikirja. [Viitattu 3.1.2013]).

Peruskouluissa käytetään yleensä moniammatillista *oppilashuoltoryhmää*, jonka tarkoitus on suunnitella ja kehittää koulun oppilashuoltotyötä. Oppilashuoltoryhmä pyrkii edistämään kouluyhteisön hyvinvointia sekä etsii keinoja apua tarvitsevien

oppilaiden tukemiseen. Oppilashuoltoryhmään kuuluu koulun rehtori, joka yleensä toimii puheenjohtajana. Muita ryhmän jäseniä voivat olla kouluterveydenhoitaja, lääkäri, koulupsykologi, koulukuraattori, erityisopettaja, luokanopettaja, luokanvalvoja, opinto-ohjaaja sekä muut erityistyöntekijät, kuten lastensuojelu tai perheneuvola. Käsiteltäessä koulun yhteisiä asioita oppilashuoltoryhmä voi tehdä yhteistyötä muun muassa koulun johtoryhmän, oppilaskunnan ja vanhempainyhdistyksen kanssa. (Lastensuojelun käsikirja. [Viitattu 3.1.2013]).

5.3 Koulun keinot puuttua kiusaamiseen

Kouluilla on harkintavaltaa omien puuttumiskeinojensa suhteen. Koulun vastuulla on koulun ja kodin yhteistyö sekä aloitteellisuus, mutta yhteistyön muoto on koulun harkinnan varassa. Huoltajalla ei esimerkiksi ole subjektiivista oikeutta vaatia koululta tietyntylaisia kurinpitokeinoja lapsensa kiusaamisen takia (Mäntylä, ym. 2013, 42).

Perusopetuslain 35§:ssä sanotaan, että oppilaan tulee suorittaa tehtävänsä tunnollisesti ja käyttäytyä asiallisesti. Koulun sallittuja puuttumiskeinoja ovat muun muassa puhuttelu, keskustelu ja jälki-istunto. Ääritapauksissa laki antaa mahdollisuuden myös kirjalliseen varoitukseen tai määräaikaiseen koulusta erottamiseen (POL 36§.) Määräaikainen erottaminen on kuitenkin koulun viimesijainen keino. Yleensä ennen määräaikaista erottamista koululla on olemassa perusteet lastensuojeluilmoitukselle. Aluehallintovirastot ja eduskunnan oikeusasiamies puoltavat opetustoimen henkilöstön velvollisuutta tehdä lastensuojeluilmoitus. Koulukiusaaja voidaan myös siirtää opiskelemaan toiseen luokkaan. Koulun omissa puuttumiskeinoissa tulee kuitenkin toteutua kaikkien osapuolten oikeusturva (Mäntylä, ym. 2013, 42-43, 48). YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (SopS 60/1991) mukaan koulussa kurinpito tulee tapahtua lapsen ihmisarvon mukaisesti. Aluehallintovirasto on puuttunut tilanteisiin, joissa lapsi on joutunut olemaan yksin puhuttelussa monen aikuisen kuultavana. Tällaiset tilanteet ovat aluehallintoviraston mielestä epäasiallisia ja oppilaan tasa-arvoisen kohtelun vastaisia. Lapsi saatetaan painostuksen alaiseksi (Mäntylä, ym. 2013, 44).

Hakalehto-Wainion (2003, 102) mukaan koulumatkat kuuluvat turvalliseen opiskelu-ympäristöön. Koululla ei ole valvontavaltaa oppilaiden koulumatkoilla esimerkiksi kiusaamisen osalta (oikeuskanslerivirasto 427/1/2011.) Maksuttomaan perusopetukseen kuitenkin kuuluu turvattuna subjektiivisena oikeutena koulukuljetukset. Mäntylän, ym. (2013, 56) mukaan on epä johdonmukaista, että laki pakottaa lapsen koulumatkalle ja kouluun. Koulumatkoilla ei ole valvontaa eikä se olisi edes sallittua koulun toimesta järjestää. Vahingot koulumatkoilla silti korvataan oppilaalle.

5.4 Syyntakeisuus kysymykset ja tekojen ristiriita

Rangaistavuuden osalta on tärkeää selvittää, kykeneekö lapsi ymmärtämään tekoaan. Laissa ei ole suoraa säännöstä viitaten oppilaiden ymmärrykseen, mutta hallinto-oikeudelliset periaatteet rajaavat koulun kurinpitovirastojen käyttöä (Mäntylä, ym. 2013, 57). Viitataan täällä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden käyttäytymiseen sekä kiusaamiseen puolin ja toisin. Koulussa kiusaavan oppilaan käyttäytyminen voi johtua erityisvaikeudesta tai tunne-elämän häiriöstä. Tällainen oppilas ei välttämättä hallitse käyttäytymistään eikä myöskään ymmärrä sitä, miksi häntä rangaistaan. Rangaistuksen tarkoitus on syytä arvioida aina lapsen ymmärryksen ja kehityksen kannalta (Mäntylä, ym. 2013, 57). Seuraavaksi kerron kaksi esimerkkitapausta koulukiusaamisesta, joissa molemmissa on mukana erityistä tukea tarvitseva oppilas.

8-vuotias oppilas sai rehtorilta varoituksen, koska oppilas oli toistuvasti käyttäytynyt väkivaltaisesti muita oppilaita sekä koulun henkilökuntaa kohtaan. Useiden vaaratilanteiden vuoksi lastensuojeluilmoituksia oli tehty 11. Oppilashuoltoryhmän mielestä oppilas tarvitsi pikaisesti psyykkisen tilanteen selvittämistä. Lapsen vanhemmat eivät suostuneet psykologin tutkimuksiin eivätkä halunneet lapselleen päätöstä erityisesti tuesta. Tukimuotoina oli käytetty tukiopetusta ja koulunkäyntiavustajan palveluita sekä yhtä kriisijaksoa sosiaalisessa kuntoutuksessa. Kurinpitotoimenpiteinä koulu oli aikaisemmin käyttänyt luokasta poistamista ja keskusteluja. Kyseinen oppilas oli lyönyt toista oppilasta terävällä kynällä ohimoon silmän lähelle, jonka jälkeen oli päädytty varoituksen antamiseen.

Rehtorin päätös varoituksen antamisesta kumottiin hallinto-oikeudessa tarkoitussidonnaisuuden periaatteella. Hallinto-oikeuden arvion mukaan oppilas ei kykene ymmärtämään saamansa varoituk-

sen merkitystä ja tarkoitusta rangaistus- ja ojentamiskeinona. Varoituksella ei voitu vaikuttaa oppilaan käyttäytymiseen (Helsingin hallinto-oikeuden ratkaisu 9.11.2011 Mäntylän, ym. teoksessa 2013, 58).

Avustajapalvelut, opetuspaikkajärjestelyt sekä oppilashuollolliset toimet ovat tällaisessa tilanteessa ainoat koulun keinot toimia. Erityisen tuen tarpeessa olevien oppilaiden tyypillisessä konfliktitilanteessa osapuolten roolit vaihtelevat. Impulsiivisesti käyttäytyvä oppilas provosoi toista oppilasta. Tällaisten oppilaiden ongelmat ovat moninaisia ja tuen tarve laaja-alaista. Konflikti- tai kiusaamistilanteissa ei voida toimia pelkästään kiusaamiseen puuttumisen keinoin. Aluehallintovirasto on todennut, että kaikenlaiseen oppilaaseen kohdistuvaan väkivaltaan, häirintään tai kiusaamiseen tulee suhtautua vakavasti, on toiminnan kohde sitten kuka tahansa oppilas (Mäntylä, ym. 2013, 58-59).

ADHD –oireyhtymän diagnoosin omaavaa oppilasta oli kiusattu koulussa vuoden ajan. Opetushenkilöstö oli ollut tietoinen kiusaamisesta. Vanhempien näkemys oli, että kiusaamisen uhri oli heidän lapsensa. Koulun mielestä oppilaan impulsiivinen ja ylivilkas käyttäytyminen aiheutti usein väkivaltatilanteita. Koulu oli järjestänyt useita palavereita oppilaan huoltajien kanssa.

Eduskunnan oikeusasiamies totesi, että oppilaalla ei ole ollut turvattua kouluympäristöä, koska kiusaaminen oli jatkunut vuoden ajan ja opetushenkilöstö tiesi asiasta. Lisäksi koululta puuttui suunnitelma oppilaan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Oppilaan ADHD –oireyhtymään ei oikeudessa otettu kantaa, koska se ei voi olla peruste oppilaan joutumiseksi kiusaamisen uhriksi (Mäntylä, ym. 2013, 59).

Halusin tuoda nämä kaksi esimerkkiä esille, koska niissä esiintyy samoja asioita eri näkökulmista. Ensimmäisessä esimerkissä erityistä tukea tarvitseva oppilas oli kiusaajan roolissa ja toisessa esimerkissä oppilas oli kiusatun roolissa. Kummasakin tilanteessa koulun resurssit ovat jatkossakin vähissä. Viittaan esimerkeillä osapuolten ymmärryksen lisäämiseen. Koululla on veloitteensa ja vastuunsa, mutta kuitenkin rajalliset resurssit. Esimerkeissä erityistä tukea tarvitsevat oppilaat eivät kyenneet kontrolloimaan omaa käyttäytymistään, vaan tahattomasti aiheuttivat ongelmatilanteita impulsiivisella käyttäytymisellään. Koulu ei saa rangaista oppilasta niin, ettei oppilas ymmärrä rangaistuksen syytä. Rangaistuskeinojen käytämisessä tulee aina käyttää harkintaa.

5.5 Vertaissovittelu

Vertaissovittelu eli VERSO on ratkaisukeskeinen menetelmä, jolla puututaan koulun arjessa tapahtuviin konflikteihin mahdollisimman varhain (Verso-ohjelma [viitattu 18.8.2014].) Suomessa vertaissovittelumenetelmän kehittäminen alkoi vuonna 2000 (Gellin 2011, 12.) Vertaissovittelu on vaihtoehtoinen ja vapaaehtoinen taparistiriitojen ja kiusaamistilanteiden selvittämiseen koulussa. Sovittelussa tärkeitä asioita ovat osapuolten kohtaaminen, kuunteleminen, keskusteleminen, arviointi, ymmärryksen lisääminen ja yhteisen ratkaisun hakeminen. Vertaissovittelussa toimii puolueettomia sovittelijoita, jotka ohjaavat osapuolia sovittelemaan yhteistyössä. Sovittelutilanne on oppilaalle turvallinen, sillä siinä työskennellään ketään syylistämättä. Tämä estää oppilaan leimaantumista. Sovittelussa oppilas oppii kantamaan vastuuta omista lupauksistaan sekä samalla selvittämään konflikteja. Sovittelu lisää oppilaan osallisuutta kouluyhteisössä. Vertaissovittelun koulutuksiin voivat osallistua sekä koulun henkilökunta että vertaissovittelijoiksi valittuja oppilaita (Verso-ohjelma [viitattu 16.7.2014]).

Vertaissovittelussa oppilaalla on mahdollisuus saada oma äänensä kuuluviin muun muassa kertomalla omia näkemyksiään ja tunteita. Oppilaalla on myös mahdollisuus päästä osallistumaan konfliktien selvittelyyn ja ratkaisemiseen pohtien eri ratkaisuvaihtoehtoja. Samalla oppilas oppii muun muassa vuorovaikutustaitoja, ihmissuhdetaitoja, ymmärrystä erilaisuudesta, kulttuurillisia eroja ja sovittelutaitoja. Sovittelun lopussa laaditaan osapuolten välinen sopimus, jota tullaan seuraamaan (Verso-ohjelma [viitattu 16.7.2014]).

Restoratiivisuus. Restoratiivisuus on toimintamallien luomista sekä voimavarojen käyttöön ottamista. Uudet opitut asiat ovat tukena elämänhallinnassa myös tulevaisuudessa. Erilaiset restoratiiviset lähestymistavat ovat kehitysvaiheessa läntisessä maailmassa. Sovittelusta on muodostunut merkittävä keino ratkaista konflikteja eri osa-alueilla yhteiskunnassa. Kriisinhallinnasta keskusteleminen Suomessa on noussut yhdeksi sosiaalisen pääoman tavoitteeksi (Gellin 2011, 66-68).

Vertaissovittelun tarkoitus on restoratiivinen ajattelu, joka on ihmissuhteet ja tunteet huomioon ottavaa konfliktinhallintaa. Restoratiivisessa ajattelussa korostetaan yhteistyöllä tapahtuvaa myönteistä prosessia sekä lopputulosta yhteisymmärryk-

sessä. Keskeistä prosessin aikana on, että asianosaiset itse ovat osallisia ristiriitansa sovittelussa. Prosessin tavoite on vääryyksien korjaaminen, traumojen vähentäminen sekä rikkoutuneiden ihmissuhteiden eheyttäminen (Verso-ohjelma [viitattu 16.7.2014]).

Hopkinsin (2006, 63-93) mukaan restoratiivinen ajattelu voidaan jakaa viiteen eri osa-alueeseen. Ensimmäisenä osa-alueena on yksilön ainutlaatuinen ja arvokas näkökulma. Toisessa osa-alueessa ajatuksien vaikutus tunteisiin sekä tunteiden vaikutus edelleen yksilön käyttäytymiseen ja tekemiseen. Kolmantena osa-alueena on empatia ja toisten huomioiminen, jotka ovat keskeisiä tekijöitä ihmissuhteissa. Neljäntenä Hopkins luettelee tarpeet, joiden tunnistamisella päädytään sellaisiin ratkaisuihin, että nämä tarpeet tyydytetään. Viidentenä on luottamuksen palautuminen ja henkilökohtainen voimaantuminen.

Sovittelu on tutkitusti vaikuttanut sekä koulun ilmapiirin parantumiseen että koulun taloudellisiin säästöihin, kuten Mirsky (2009) on todennut teoksessa Gellin (2011, 72). Mirsky on todennut muun muassa, että eräässä lukiossa restoratiivinen toiminta vähensi konfliktitilanteiden hoitamiseen liittyviä kustannuksia yli 60 000 euron verran lukuvuoden aikana. Mirskyn mukaan seuratuilla kouluilla on ollut myös henkilökunnan uupumiseen vähentäviä vaikutuksia restoratiivisen toiminnan ansiosta.

Morrison ja McIntyre (1971, 132-135) ovat tutkineet, että jos opettaja käyttää luokassa pelkästään rangaistuksia, sillä on negatiivisia vaikutuksia oppilaiden saavuuteen ja yritteliäisyyteen. Rangaistuksilla ei ole positiivisia vaikutuksia etenkin käyttäytymisongelmista kärsiviin oppilaisiin. Rangaistukset saattavat hetkellisesti tehot, mutta niiden vaikutukset ovat yleensä lyhytaikaisia. Rangaistusten käyttö luokassa saattavat myös lisätä turvattomuutta ja luoda vihamielisyyttä luokan keskuudessa. Rankaiseminen saattaa tehdä vaikutelman kurinalaisuudesta, mutta oppilaiden keskuudessa se ei kehitä itsekuria ja vastuun ottamista.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoite on selvittää erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kokemaa koulukiusaamista alakoulussa. Kartoitan myös heidän kokemuksiaan ja ajatuksiinsa heihin kohdistuvasta kiusaamisesta koulussa. Lisäksi haluan ajantasaista tietoa koulukiusaamisesta koulukuraattoreilta. Tutkimukseni tarkoitus on lisätä ymmärrystä sekä erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden käyttäytymisestä että koulun haasteista koulukiusaamiseen puuttumisessa.

Tutkimuskysymykset:

1. Vaikuttaako oppilaan erilaisuus koulukiusaamiseen?
2. Mitkä ovat riskitekijöitä koulukiusaamisen uhriksi joutumiselle?
3. Millä keinoilla koulukiusaamiseen puuttumista voitaisiin vielä kehittää?

6.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmäni on kvantitatiivinen eli määrällinen, mutta tutkimuksessani esiintyy viitteitä myös kvalitatiivisesta eli laadullisesta tutkimusmenetelmästä. Näitä kahta suuntausta voidaan käyttää niin, että ne täydentävät toisiaan. Kvantitatiivisella tutkimustavalla asioita käsitellään numeerisesti kun taas kvalitatiivinen tutkimustapa antaa asioille ja numeroille merkityksiä (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 136-137). Oppilaille suunnattu kyselylomake on monivalintakysymysten ansiosta kvantitatiivinen. Koulukuraattoreille suunnattu kyselylomake on avointen kysymysten ansiosta kvalitatiivinen.

Määrällisen survey –tutkimuksen tarkoitus on kuvailla, vertailla ja selittää asioita ja ilmiöitä (Hirsijärvi, ym. 2009, 134.) Määrällisessä tutkimuksessa tutkija pyrkii selittämään numeerisia tutkimustuloksia sanallisesti sekä kuvaamaan muuttujien välisiä suhteita ja eroja. Määrälliseen tutkimukseen kuuluu myös objektiivisuus eli tutkijan puolueettomuus. Muuttuja tässä tutkimuksessa on erityistä tukea tarvitsevat

oppilaat ja heidän erityisyytensä vaikutussuhde koulukiusaamiseen. Mittarina käytän määrälliselle tutkimukselle tyypillistä strukturoitua kyselyä (Vilka 2007, 13-14).

Laadullinen tutkimusmenetelmä pyrkii käsittelemään ihmisten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja sen merkitystä. Se vaikuttaa yksilön kokemukseen sosiaalisesta ympäristöstään, aivan kuten koulukiusaamisen ilmiö vaikuttaa oppilaan hyvinvointiin. Tärkeää on tutkimuskohteen oma kuvaus kokemastaan todellisuudesta. Kokemusten kautta yksilölle valikoituu yksilöllisesti tärkeitä ja merkityksellisiä asioita (Vilka 2005, 97). Toisaalta oletan tutkimukseni näkökulmasta negatiivisten kokemusten vaikuttavan pelkojen muodostumiseen ja sitä kautta sosiaalisten ongelmien syntymiseen.

Laadulliselle tutkimukselle on tärkeää olla myös emansipatorinen eli sen tarkoitus on lisätä myös tutkimuskohteen ymmärrystä tutkittavaan asiaan. Ymmärryksen lisäämisellä pystytään vaikuttamaan tutkittavaa ilmiötä koskeviin myönteisiin ajatuksiin ja toimintatapoihin (Vilka 2005, 103). Esimerkiksi tutkiessani erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja heidän suhdettaan koulukiusaamiseen; Pyrin selittämään tällaisten oppilaiden impulsiivista käytöstä ja sen väärinymmärrystä sekä koulun voimattomuutta tällaisiin tilanteisiin puuttumisessa.

6.3 Aineistonkeruumenetelmä

Keräsin tutkimusaineistoni kyselylomakkeiden avulla eli survey menetelmää käyttäen. Survey –tutkimuksessa tietoa kerätään tietyltä ihmisjoukolta standardoidusti. Jokainen kyselyyn osallistunut vastaa siis samoihin kysymyksiin. Kyselynä kerätyn aineiston avulla selitetään ilmiöitä. (Hirsijärvi, ym. 2009, 134, 193). Valitsin opinäytetyöni aineistonkeruun menetelmäksi kyselyn sen vuoksi, että se olisi mahdollisimman huomaamaton oppilaiden keskuudessa ja vastaajien iän mukaan miellyttävien vastausmenetelmä. Toisaalta kyselyn toteuttamisen riski on se, että en voi tutkimuksen tekijänä tietää, ovatko vastaajat vastanneet rehellisesti tai ovatko he ymmärtäneet kysymykseni oikein (Hirsijärvi, ym. 2009, 195.)

Tutkimuskohteeni iän ja kehitysvaiheen huomioon ottaen käytin kyselyssäni pääasiassa monivalintakysymyksiä, mutta myös avoimia kysymyksiä. Pyrin laatimaan

kyselylomakkeesta selkeän, lyhyen ja ytimekkään. Tarkoitukseni kyselyn laadinnassa oli, että siihen olisi mahdollisimman helppo vastata. Tutkimuksen kohteena olivat Etelä-Pohjalaisen kunnan alakoulujen oppilaat. Rajasin valitsemani otokseni neljäs-kuudes luokkalaisiin erityistä tukea tarvitseviin oppilaisiin. Tutkimukseni tarkoitus oli selvittää kyseisten oppilaiden ajatuksia ja kokemuksia siitä, miten he kokevat oman erityisyytensä vaikuttavan koulukiusaamiseen.

Lähetin huoltajien tiedotteen, lupa-anomuksen sekä kyselylomakkeen sähköpostilla Etelä-Pohjalaisen kunnan sivistystoimenjohtajalle. Hän lähetti ne edelleen kunnan jokaisen alakoulun koulunjohtajille. Koulunjohtajat jakoivat ne oman koulunsa neljäs-kuudes luokkalaisille erityisen tuen piirissä opiskeleville oppilailleen täytettäväksi. Koulunjohtajat palauttivat täytetyt kyselylomakkeet suljetussa kirjekuoressa sivistystoimistoon, josta minä noudin ne myöhemmin.

Tein myös tämän Etelä-Pohjalaisen kunnan koulukuraattoreille oman kyselylomakkeen, jossa tiedustelin koulukuraattorin näkökulmaa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kokemaan koulukiusaamiseen. Tässä kyselylomakkeessa käytin pelkästään avoimia kysymyksiä. Halusin antaa vastaajille mahdollisuuden vastata mahdollisimman vapaamuotoisesti. Lähetin kyselylomakkeen sähköpostilla. Ilmoitin, että koulukuraattorit voivat palauttaa vastauksensa joko paperiversiona postitse kotiosoitteeseeni tai sähköisesti vastauksena sähköpostiini. Jokainen koulukuraattori palautti minulle vastauksensa sähköpostilla.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hirsijärven, ym. (2009, 25) mukaan tutkimuksen aiheen valinnassa tulee ottaa huomioon sen merkittävyys yhteiskunnallisesti. Valitsin opinnäytetyöni aiheen siksi, että erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden näkökulmaa koulukiusaamisen suhteen ei juurikaan ole aikaisemmin tutkittu. Toisaalta halusin tuoda esille eettisen näkökulman ymmärryksen lisäämisestä. Mielestäni ymmärryksen lisäämisellä kykenemme positiivisempaan kehittämiseen. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden näkökulman lisäksi halusin tuoda esille myös koulukuraattorien näkökulman. Oppi-

laiden ja koulukuraattorien näkökulmien peilaaminen aiempiin tutkimuksiin ja teoriatietoon täyttää mielestäni luotettavan tiedon kriteerit.

Elämän arjessa ihmisillä on erilaisia mielipiteitä hyvästä ja pahasta sekä siitä, miten tulee toimia (Hirsijärvi, ym. 2009, 23.) Opinnäytetyölläni pyrin selventämään ja lisäämään ymmärrystä osapuolten kesken. Tutkimuksen tekemisessä tulee huomioida eettisyys, tunnettava tutkimuseettiset periaatteet sekä toimittava niiden mukaisesti (Hirsijärvi, ym. 2009, 23).

Opetusministeriössä on laadittu ohjeet hyvistä tieteellisistä käytännöistä. Tutkimuksen tekemiseen kuuluu rehellisyys, huolellisuus, tarkkuus ja arviointi. Tutkijan tulee ottaa huomioon muiden tutkijoiden toteutukset kunnioittavasti. Tutkimus tulee suunnitella, toteuttaa ja raportoida vaatimusten edellyttämin tavoin sekä kaikkien osapuolten hyväksymällä tavalla. (Hirsijärvi, ym. 2009, 24). Opinnäytetyössäni kerroin Etelä-Pohjalaisesta kunnasta nimettömänä. Nimettömyys on sovittu yhdessä kunnan sivistystoimenjohtajan kanssa opinnäytetyön sopimuksen yhteydessä. Lähteet olen myös valinnut sen mukaan, että niiden perusteella ei voi päätellä, mikä kunta on kyseessä.

Hirsijärven, ym. (2009, 25) mukaan etenkin tiedonhankintatavoissa on tärkeää huomioida ihmisarvon kunnioittaminen. Valitsin opinnäytetyöni tiedonkeruun menetelmäksi kyselyn, koska halusin sen olevan mahdollisimman huomaamaton menetelmä. Rajasin aiheeni erityistä tukea tarvitseviin oppilaisiin ja tarkoitukseni oli, että tiedonkeruun menetelmäni ei leimaisi näitä oppilaita. Kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista, koska halusin kunnioittaa vastaajien itsemääräämisoikeutta tieteelliselle tutkimustyölle asetettujen eettisten vaatimusten mukaisesti.

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Oppilaiden vastaukset

Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrää on vaikea sanoa, koska se on jatkuvasti muuttuva. Oppilaiden vastauksia palautettiin yhteensä 13 kappaletta. Yhden niistä hylkäsin, koska palautetusta kyselylomakkeesta puuttuivat vastaukset. Hyväksytyjä vastauksia palautettiin näin ollen 12 kappaletta. Vastauksien sukupuoli-jakauma meni tasan, sillä vastaajista kuusi oli tyttöjä ja kuusi poikia. Seuraavaksi esittelen oppilaille osoitetun kyselyn tulokset.

7.1.1 Kiusaamisen kohteeksi joutuminen ja ajankohta

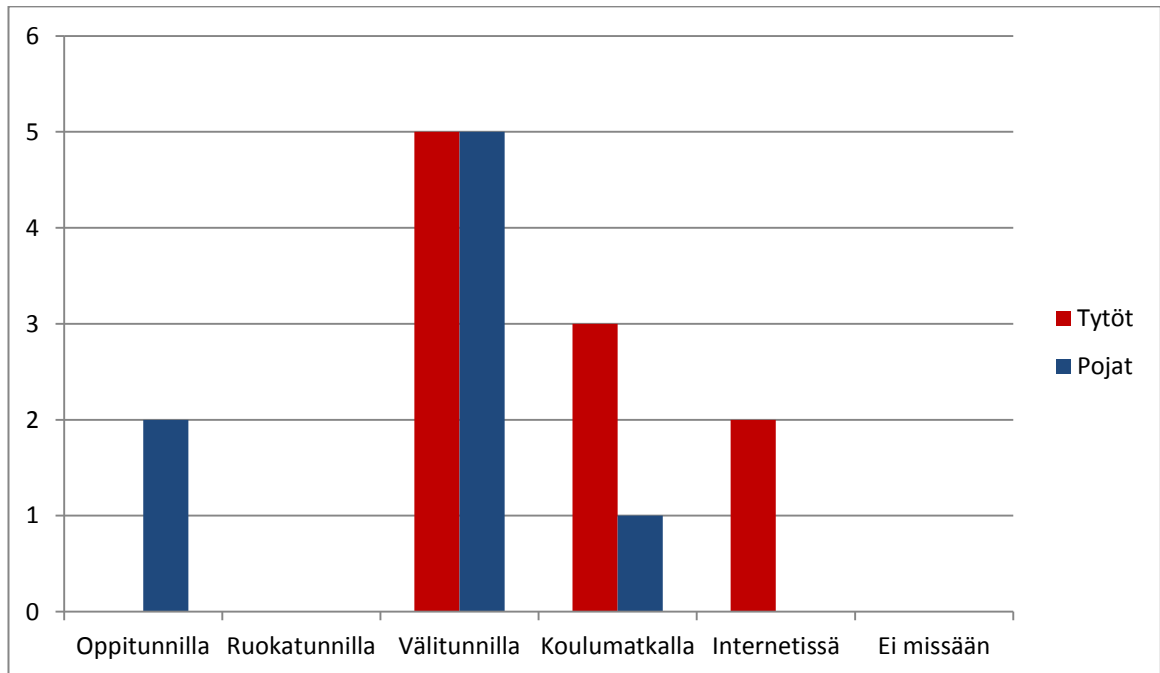
Kyselyssäni utelin, olivatko vastaajat itse joutuneet koulukiusaamisen kohteeksi viimeisen lukuvuoden aikana. Vastaajista vähän yli puolet eivät olleet kokeneet kiusaamista lainkaan. Kuudesta tytöstä kahdella oli kokemusta kiusaamisesta. Kiusaamisen yleisyys vaihteli kuukausittaisesta viikoittaiseen. Pojista puolet olivat kokeneet kiusaamista. Yhden pojan kohdalla kiusaaminen oli viikoittaista, kun taas osa pojista joutuivat kiusaamisen kohteeksi enintään kaksi kertaa lukuvuoden aikana.

Yhden tytön kohdalla koulukiusaaminen oli alkanut ensimmäisen tai toisen vuosiluokan aikana, mikä on tyypillinen ajankohta kiusaamisen aloittamiselle. Toisen tytön kohdalla kiusaaminen oli alkanut viidennen tai kuudennen vuosiluokan aikana. Pojista yksi kertoi kiusaamisen alkaneen kolmannen tai neljännen vuosiluokan aikana. Toiset pojat eivät osanneet sanoa, milloin kiusaaminen oli alkanut.

Tytöistä yli puolet olivat nähneet kaveriaan kiusattavan koulussa. Pojista alle puolet kertoivat nähneensä, kun heidän kaveriaan oli kiusattu. Yksi pojista ei ollut kommentoinut kysymykseen.

Vastaajista kaksi myönsivät joskus itse kiusanneen muita oppilaita koulussa. Toinen vastaajista oli tyttö ja toinen oli poika. Vastaajista suurin osa ei ollut itse olleet kiusaajan roolissa.

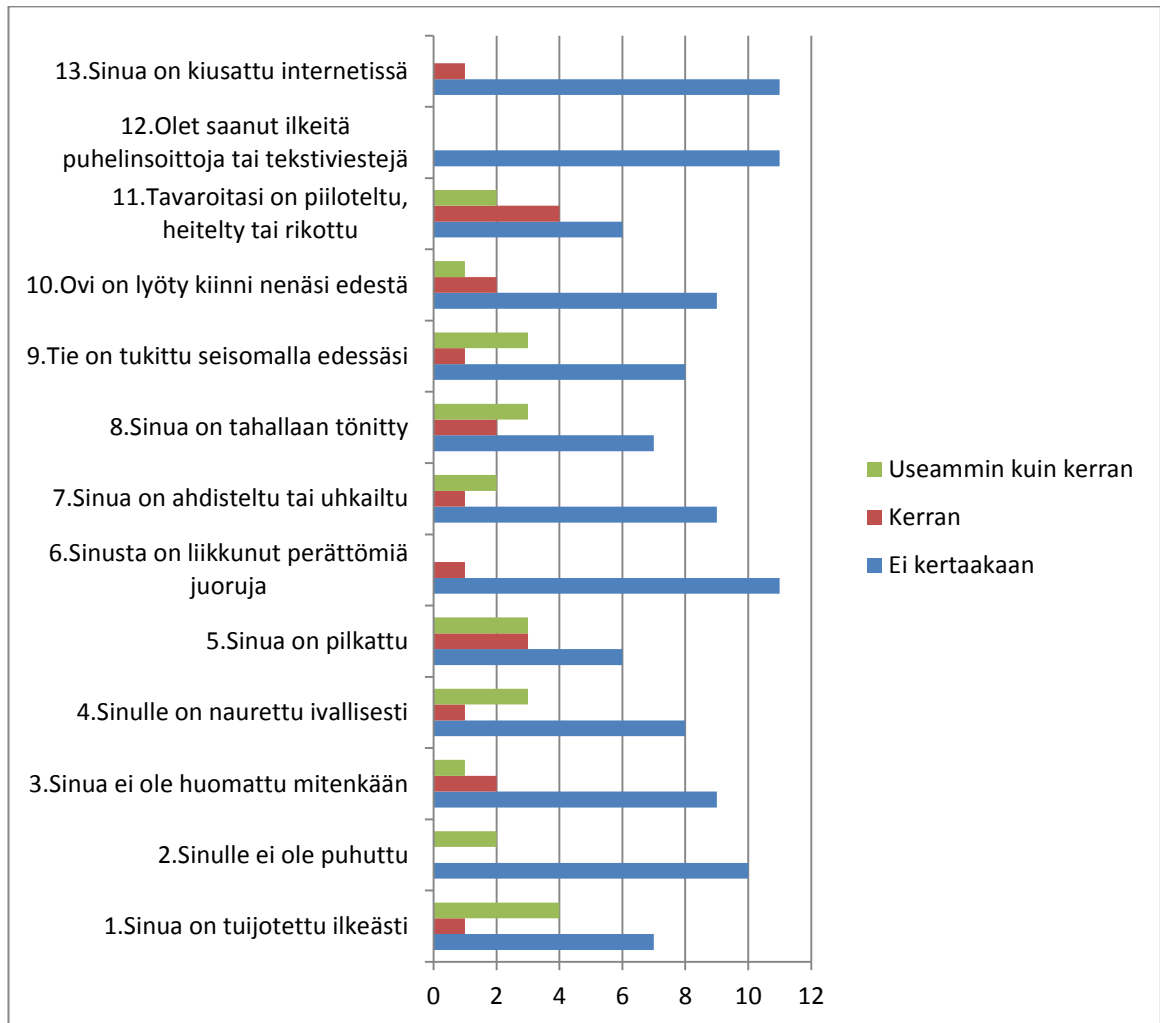
7.1.2 Koulukiusaamisen yleisimmät tapahtumapaikat

Kaavio 1. Koulukiusaamisen yleisimmät tapahtumapaikat.

Vastaajat saivat valita useamman vastausvaihtoehdon kysyessäni sitä, missä heidän mielestään kiusaamista tapahtuu. Kahdestatoista vastaajasta kymmenen vastasivat kiusaamista tapahtuvan välitunnilla. Näistä vastaajista viisi olivat tyttöjä ja viisi poikia. Vastauksien perusteella toiseksi yleisin kiusaamisen tapahtumapaikka oli koulumatka. Tämän vastauksen antaneista kolme olivat tyttöjä ja yksi oli poika. Kolmanneksi yleisimmät paikat olivat oppitunti ja internet. Oppitunnin ilmoittivat kaksi poikaa, kun taas internetin ilmoittivat kaksi tyttöä. Vastaajista kukaan ei valinnut vastausvaihtoehdoksi ruokatuntia. Kukaan vastaajista ei ollut myöskään sitä mieltä, että koulukiusaamista ei tapahtuisi missään.

7.1.3 Tavat, joilla kiusaamista tapahtuu

Kaavio 2. Kiusaamisen tavat. Tyttöjen ja poikien vastaukset yhteenlaskettuna.

Kyselylomakkeessa esitin väittämiä erilaisista kiusaamisen tavoista. Vastaajat saivat valita rastittamalla väittämän kohdalla vastaukseksi joko ei kertaakaan, kerran tai useammin kuin kerran. Kolmesta tyttästä kaksi ilmoittivat, että heitä oli tuijotettu ilkeästi useammin kuin kerran. Yksi tyttö oli kokenut ilkeää tuijotusta kerran. Pojista kaksi ilmoittivat kokeneensa ilkeää tuijotusta useammin kuin kerran. Sekä kaksi tyttöä että yksi poika ilmoittivat, että useammin kuin kerran heille ei oltu puhuttu tai heitä ei oltu huomioitu mitenkään. Tytöistä yksi ja pojista yksi olivat kerran kokeneet sen, että heitä ei oltu huomioitu millään tavalla.

Kolme pojista ja yksi tytöistä ilmoittivat, että useammin kuin kerran heitä oli sekä pilkattu että heille oli naurettu ivallisesti. Vastaavasti yhtä tyttöä ja yhtä poikaa oli

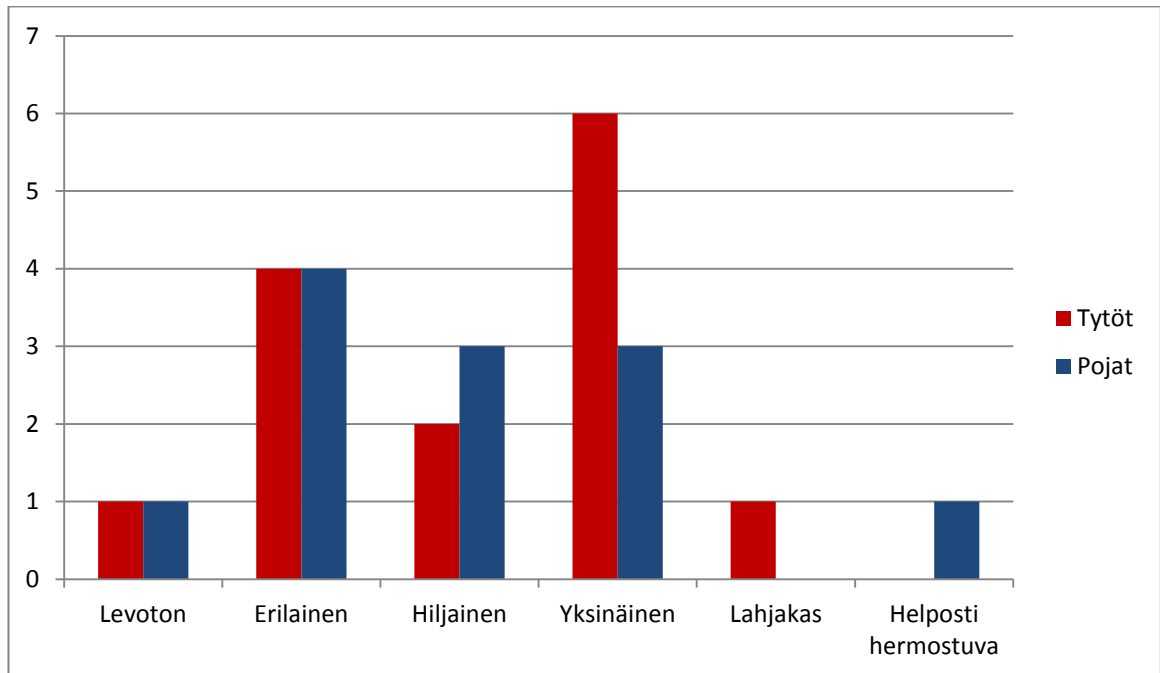
kerran pilkattu. Yksi poika kertoi, että hänestä oli kerran liikkunut perättömiä juoruja koulussa.

Vastaajista yksi tyttö ja yksi poika ilmoittivat, että heitä oli ahdisteltu tai uhkailtu koulupäivän aikana useammin kuin kerran. Vastaavasti yksi poika oli kokenut samaa kerran. Tytöistä kaksi kertoivat, että heitä oli tönitty tahallaan kerran. Kaksi tyttöistä ja yksi pojista olivat kokeneet tahallista tönimistä useammin kuin kerran. Yhden pojan kohdalla hänen kulkureittinsä oli kerran tahallisesti tukittu seisomalla edessä. Vastaavanlaisen tien tukkimisen ilmoittivat kokeneensa useammin kuin kerran kaksi tyttöä ja yksi poika.

Yhden tytön ja yhden pojan kohdalla ovi on lyöty kiinni nenän edestä kerran. Yksi tyttö oli kokenut samaa useammin kuin kerran. Kahden tytön kohdalla heidän tavaroitaan oli piiloteltu, heitelty tai rikottu useammin kuin kerran. Vastaavaa olivat kokeneet kerran kaksi tyttöistä ja kaksi pojista. Yksi poika ilmoitti, että häntä oli kerran kiusattu internetissä.

Kaksi tyttöistä kertoivat, että heitä oli kiusattu myös joillakin muilla tavoilla. Toinen tyttöistä kertoi kiusaamista tapahtuneen puhumalla ilkeästi sekä huijaamalla. Toinen kertoi kiusaamista tapahtuneen joskus tahallisesti syyttämällä. Myös pojista kaksi ilmoittivat kiusaamista tapahtuneen joillakin muilla tavoilla. Toista poikaa oli tahallaan ärsytetty, kun taas toista poikaa oli haukuttu. Vastaajista kukaan ei ollut saanut ilkeitä puhelinsoittoja tai tekstiviestejä.

7.1.4 Minkälaista oppilasta kiusataan?

Kaavio 3. Kiusaamisen kohteeksi joutuvan oppilaan ominaispiirteitä.

Kysyin oppilailta, minkälainen oppilas heidän mielestään joutuu koulukiusatuksi. Vastaajat saivat valita useamman vaihtoehdon. Vaihtoehtojen lisäksi vastaajat saivat kertoa omin sanoin muita mielipiteitään kiusaamisen uhriksi joutumiselle.

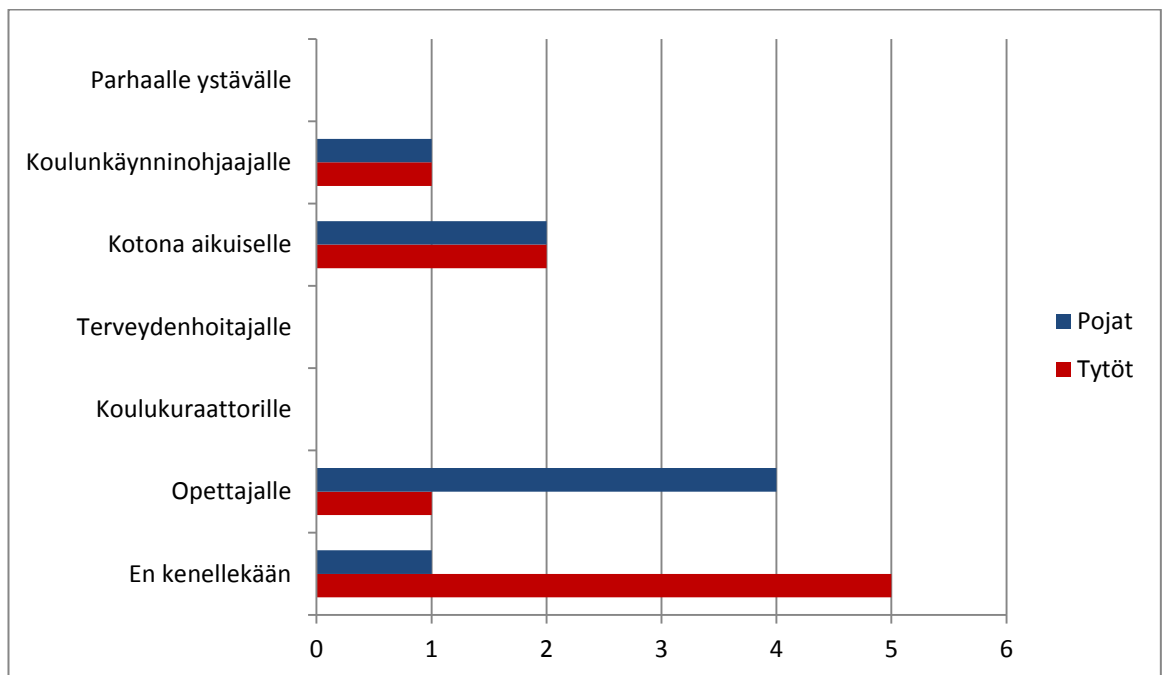
Vastaajista suurin osa valitsivat vaihtoehdoista yksinäisen oppilaan. Yksinäisen oppilaan vastausvaihtoehdon valitsivat kuusi tyttöä ja kolme poikaa. Toiseksi eniten valittiin erilainen oppilas. Tämän vastausvaihtoehdon valitsivat neljä tyttöä ja neljä poikaa. Hiljaisen oppilaan valitsivat viisi vastaajaa. Tämän vaihtoehdon valinneista kaksi olivat tyttöjä ja kolme olivat poikia. Vastaajista yksi tyttö ja yksi poika ilmoittivat kiusaamisen uhriksi joutuvan olevan levoton.

Vastaajista yksi tyttö ilmoitti omin sanoin, että kiusaamisen uhriksi voi joutua myös lahjakas oppilas. Yksi poika kertoi omin sanoin, että helposti hermostuva oppilas joutuu kiusaamisen uhriksi. Muut vastaajat eivät kommentoineet omin sanoin.

Halusin myös tietää vastaajien mielipiteitä siitä, kiusataanko pienluokassa opiskelevaa oppilasta enemmän kuin muita oppilaita. Vastaajista neljä tyttöä ja yksi poika olivat sitä mieltä, että pienluokassa opiskelulla ei ole merkitystä kiusaamiselle. Yk-

si tyttö ja kaksi poikaa olivat sitä mieltä, että pienluokassa opiskelevaa oppilasta kiusataan hieman enemmän kuin muita oppilaita. Tytöistä yhden mielestä pienluokassa opiskelevaa kiusataan paljon enemmän kuin muita. Vastaajista neljä eivät osanneet sanoa, onko pienluokalla merkitystä kiusaamiseen.

7.1.5 Kenelle oppilaat olivat kertoneet kiusaamisesta ja oliko siitä ollut apua?

Kaavio 4. Henkilö, jolle oppilas on kertonut kokemastaan kiusaamisesta.

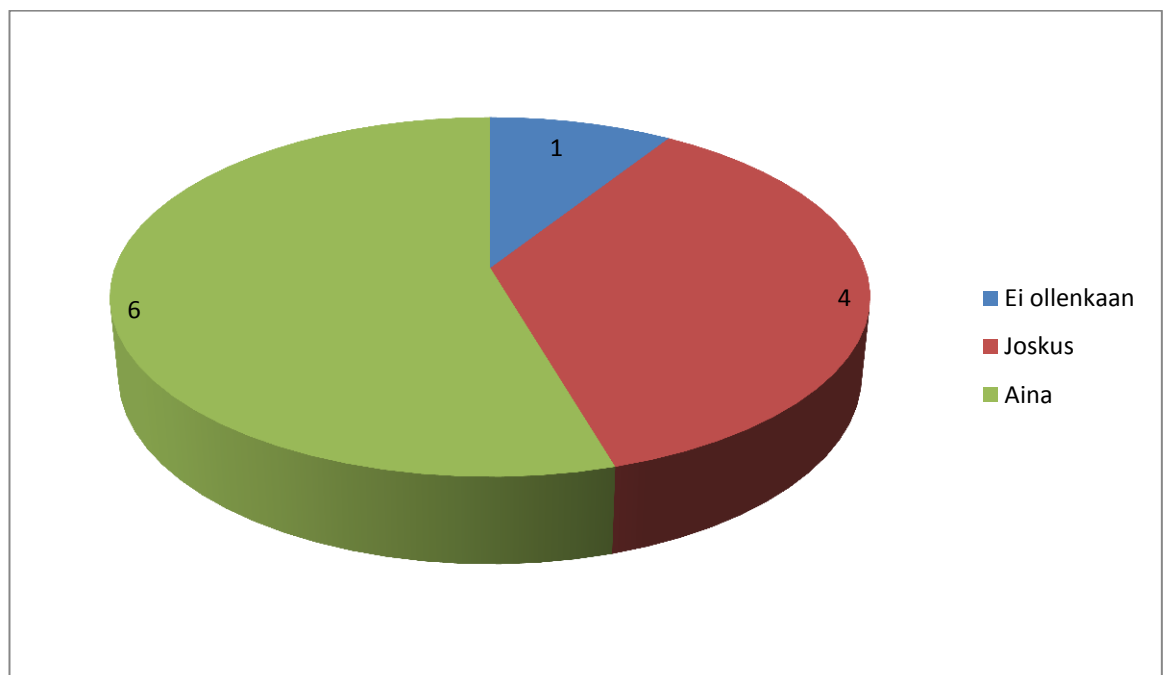
Kysyin oppilailta, kenelle aikuiselle he ovat kertoneet kokemastaan kiusaamisesta ja onko siitä ollut apua. Kysymys oli monivalintainen sekä lisäksi vastaajat saivat omin sanoin ilmoittaa jonkun muun henkilön. Kysymykseen vastattiin, mikäli kiusaamisesta oli henkilökohtaisia kokemuksia.

Vastaajista kuusi ilmoittivat, etteivät olleet kertoneet kiusaamisesta kenellekään. Tämän yleisimmän vastausvaihtoehdon olivat valinneet viisi tyttöä ja yksi poika. Vastaajista viisi ilmoittivat kertoneensa kiusaamisesta opettajalleen. Heistä yksi oli tyttö ja neljä olivat poikia. Seuraavaksi yleisimmin kerrottiin kotona jollekin aikuiselle. Tämän vastausvaihtoehdon olivat valinneet kaksi tyttöä ja kaksi poikaa. Tytöistä kaksi ilmoittivat kertoneensa kiusaamisesta jollekin muulle. Toinen heistä oli

kertonut koulunkäynninohjaajalle ja toinen parhaalle ystävälleen. Kukaan vastaajista ei valinnut vastausvaihtoehdoista koulukuraattoria tai terveydenhoitajaa. Yksi pojista ei ollut vastannut kysymykseen lainkaan.

Vastaajat vastasivat myös kysymykseen siitä, oliko kiusaamisesta kertominen tuonut apua tilanteeseen. Sellaisten vastaajien ei tarvinnut vastata tähän kysymykseen, jotka eivät olleet kertoneet kiusaamisesta kenellekään. Vastaajista kaksi tyttöä ja kaksi poikaa ilmoittivat, että kiusaaminen oli loppunut. Kaksi vastaajista vastasivat, että kiusaaminen oli jatkunut samalla tavalla. Vastaajista toinen oli tyttö ja toinen poika. Vastaajista yksi poika oli sitä mieltä, että kiusaaminen oli vähentynyt siitä kertomisen myötä.

7.1.6 Kiusaamiseen puuttuminen koulussa

Kaavio 5. Koulun puuttuminen kiusaamiseen. Tyttöjen ja poikien vastaukset yhteenlaskettuna.

Halusin saada oppilaiden mielipiteet siitä, puututaanko koulussa tarpeeksi koulu-kiusaamiseen. Puolet vastaajista olivat sitä mieltä, että kiusaamiseen puututaan aina. Tämän vastausvaihtoehdon valinneista kolme olivat tyttöjä ja kolme olivat poikia. Sekä tytöistä kaksi että pojista kaksi ilmoittivat, että kiusaamiseen puutu-

taan joskus. Tytöistä yksi oli sitä mieltä, että koulu ei puutu kiusaamiseen ollenkaan. Yksi poika ei ollut vastannut kysymykseen.

Kyselylomakkeeni sisälsi yhden avoimen kysymyksen. Halusin oppilaiden mielipiteitä ja ajatuksia siitä, miten heidän mielestään koulun pitäisi puuttua koulu-kiusaamiseen. Vastaajista seitsemän olivat antaneet vastauksen tähän kysymykseen. Vastauksista ilmeni, että sekä tytöt että pojat pitävät vertaissovittelua hyvänä ratkaisuna kiusaamistilanteissa. Oppilaiden mielestä myös kiusaamisesta kertominen ja koulun puolesta välitön puuttuminen ainakin vähentäisi kiusaamista.

Seuraavassa kolmen tytön vastaukset:

”Kertomalla kiusaamisesta opelle.”

”VERSO on paras ratkaisu.”

”Pistetään omaan luokkaan kiusaaja.”

Seuraavassa neljän pojan vastaukset:

”On hyvä, että on VERSO sovittelijat.”

”HETI! Kiusaaminen loppuisi eikä tulisi liian suureksi.”

”Välituntivalvojat katsovat välitunnilla sitä, ketä on lähiaikoina kiusattu (seuraavat, ettei kiusata lisää).”

”HETI!”

7.2 Koulukuraattorien vastaukset

Etelä-Pohjalaisessa kunnassa työskentelee kolme koulukuraattoria. Jokaisella kuraattorilla on oma ikäjakauma työssään, mutta yleisesti heidän palvelunsa piiriin

kuuluvat alakouluikäisistä lapsista toisen asteen koulutuksessa opiskeleviin nuoriin. Jokainen kuraattori vastasi kyselyyn. Seuraavaksi kerron koulukuraattorien näkökulmaa koulukiusaamisesta.

7.2.1 Koulukiusaaminen: lasten karu arki vai muotisana?

Halusin selvittää koulukuraattoreiden mielipiteitä siitä, miten yleistä koulukiusaaminen on ja kuuluuko koulukiusaaminen lasten jokapäiväiseen kouluarkeen. Koulukuraattorit vastasivat yksimielisesti, että kiusaamista tapahtuu jokaisessa koulussa koulun koosta riippumatta. Kiusaaminen kokemuksena on yksilöllinen ja siihen aina suhtauduttava vakavasti. Koulukuraattorien mielestä alakouluissa tilanteet ovat kuitenkin suhteellisen pieniä ja yleensä muun muassa puhutteluilla ja anteeksi pyytämällä selvitettävissä.

”... mielestäni kiusaaminen ei ole vain muotisana alakouluilla, vaan lasten tapaa opetella sosiaalisia tilanteita.”

7.2.2 Erityistä tukea tarvitsevaan oppilaaseen kohdistuva koulukiusaaminen

Kysyin koulukuraattoreiden mielipidettä siitä, vaikuttaako koulukiusaamiseen se, että oppilas on erityistä tukea tarvitseva. Yleinen mielipide koulukuraattoreilla oli se, että erityistä tukea tarvitsevia oppilaita ei kiusata enempää kuin muita oppilaita. Aikaisemmin pienluokalla opiskelevat oppilaat saattoivat kokea jonkin verran enemmän kiusaamista, mutta integroinnin myötä kiusaaminen näiden oppilaiden kohdalla on vähentynyt.

”... kouluilla tehdään enemmän integrointeja oppiaineisiin ja erityisen tuen tarvisijoita on yhä enemmän ja enemmän eli ei niin enää erotu joukosta.”

Kuraattorien mielipiteistä nousi esiin myös toisenlainen näkökulma. Pienluokassa opiskelevat oppilaat saattavat olla muita erityisen tuen piirin oppilaita paremmin suojassa kiusaamiselta sen vuoksi, että ovat koko ajan ohjaajiensa valvonnassa.

7.2.3 Muita suurempi riski joutua koulukiusaamisen uhriksi

Pyrin selvittämään koulukuraattoreiden mielipiteitä siitä, minkälaisella oppilaalla on muita suurempi riski joutua koulukiusaamisen uhriksi. Koulukuraattoreiden vastauksista nousi ensimmäisenä esiin se, että kuka tahansa voi joutua kiusaamisen uhriksi.

”Kiusatuksi joutuminen tuntuu välillä olevan sattuman kauppaa, johon liittyy kiusaajalla esim. kateutta, epävarmuutta tai muuten vaan pahaa oloa.”

Vastauksissa kuitenkin yksimielisesti kerrottiin, että ujut ja hiljaiset oppilaat ovat niin sanottuja helppoja kiusaamisen kohteita. Vastauksissa mainittiin myös ei sosiaaliset oppilaat sekä sellaiset oppilaat, jotka jollakin tavalla poikkeavat valtavirrasta. Tällaisia oppilaita voivat olla muun muassa eri tavalla pukeutuvat sekä puhehäiriöiset oppilaat.

7.2.4 Koulukuraattorin resurssit koulukiusaamisen suhteen

Utelin koulukuraattoreilta heidän resurssiensa riittävyttä ajatellen koulukiusaamista alakouluissa. Samalla kysyin heidän mielipidettään siihen, tarvittaisiinko alakouluihin lisää sosiaalialan ammattilaisia. Suurimmassa osassa vastauksista myönnettiin koulukuraattorien resurssien olevan liian vähäistä. Nykyisillä kuraattoriresursseilla pyritään varhaiseen puuttumiseen ja ennaltaehkäisevään toimintaan. Pienemmät kiusaamistapaukset hoidetaan kouluilla yleensä saman tien eli välituntivalvojan tai oman opettajan toimesta. Lisäksi alakouluilla on käytössä KiVa – koulu sekä uutena otetaan käyttöön verson, oppilaiden tekemän vertaissovittelun.

Vastauksissa nostettiin esiin koulun ja kodin välisen yhteistyön lisääminen sekä kiusaajien ja kiusattujen vanhempien koulua kohtaan tulevan syyttelyn lopettaminen. Toisaalta vastauksissa taas nostettiin esiin, että haasteena on tiedon välittyminen kuraattorille sekä opettajien asenne tai halu tarttua tilanteisiin.

”On koulukohtaisia eroja, miten vakavasti asioihin tartutaan ja miten kuraattorin apua hyödynnetään tilanteiden hoitamisessa.”

Mielipiteet sosiaalialan ammattilaisten lisäämisestä alakouluihin olivat kirjavia. Jossakin vastauksessa lisäapu olisi hyvä asia, koska silloin kuraattorit todennäköisesti olisivat enemmän mukana kiusaamisasioiden selvittelyissä. Toisessa mielipiteessä henkilöstön lisäämisellä tuskin olisi vaikutusta. Toisaalta tässä mielipiteessä korostettiin kodin ja koulun yhteistyön ja ymmärryksen lisäämistä.

7.2.5 Tiedon välittyminen koulukuraattorille kiusaamistilanteesta

Kysyin koulukuraattoreilta sitä, keneltä tai miten he saavat tiedon yksittäisistä koulukiusaamistilanteista sekä uskaltaako oppilas itse kertoa. Jokaiselle koulukuraattorille tieto kiusaamisesta tulee pääasiassa opettajalta. Kuraattorit olivat kuitenkin yksimielisiä siinä mielipiteessä, että alakoulun oppilaat uskaltavat kertoa kiusaamisesta hyvin. Joskus alakoulun oppilaat kertovat jopa asioista, jotka eivät kuitenkaan ole oikeasti kiusaamista. Mitä vanhemmasta lapsesta tai nuoresta on kyse, sitä harvemmin he itse kertovat kiusaamisesta kasvojen menetyksen pelossa. Yhden koulukuraattorin mukaan alakouluissa on oppilaita, jotka eivät kerro kiusaamisesta heti koulussa, mutta kotona kylläkin. Joskus myös vanhemmilta tulee tieto kiusaamisesta koululle tai suoraan kuraattorille.

”Kuraattorina tapaan jonkin verran oppilaita alakouluilla eri syistä, esimerkiksi jos on ilmennyt jokin huolenaihe. Näissä tapaamisissa joskus tulee yllättäenkin esiin kiusaaminen.”

7.2.6 Koulukiusaamisen yleisimpiä tapahtumapaikkoja

Kysyin koulukuraattoreilta, missä heidän mielestään koulukiusaamista tapahtuu eniten alakoulussa. Pienemmillä oppilailla kiusaamista tapahtuu kuraattorien mielestä eniten välitunnilla. Lisäksi mainittiin oppitunnin alun odottelu ennen opettajan saapumista paikalle, oppitunti, sosiaalinen media sekä koulumatkat. Vastauksissa mainittiin kuitenkin, että sosiaalinen media kiusaamismuotona näkyy enemmän yläkouluissa.

7.2.7 Ideoita parempaan puuttumiseen koulukiusaamisen suhteen

Tiedustelin koulukuraattoreiden ajatuksia ja mahdollisia ideoita siitä, miten koulukiusaamiseen pystyttäisiin puuttumaan paremmin.

”Yksi ongelma on siinä, että kiusaamisen muodot muuttuvat ja niihin vastaamisessa ollaan aina vähän jälkijunassa.”

Enimmäkseen kuraattoreiden vastauksista nousi esiin panostaminen hyvään ryhmäytymiseen ja ryhmähengen ylläpitämiseen. Perustelu ryhmäytymiselle oli, että mitä paremmin luokan oppilaat tulevat toimeen keskenään, kiusaaminen on vähempää. Tähän tulisi sitoutua koko koulun henkilökunnan.

”Kiusaamiselle kielteisen ilmapiirin luominen ja ylläpitäminen olisi tärkeää ja siihen tulisi sitoutua koko koulun henkilökunnan. (Jokaisen opettajan ja ohjaajan sekä muun henkilökunnan.)”

Toinen asia, mikä korostui kuraattoreiden vastauksista, oli koulun ja kodin välinen hyvä yhteishenki yleisesti sekä kiusaamistapauksissa. Vastauksissa ilmeni myös kolmas ajatus, joka oli osallistaa oppilaita itse kiusaamisen sovitteluun. Hyvänä vaihtoehtona pidettiin Verso –mallia.

7.2.8 Koulukuraattoreiden ajatuksia koulukiusaamisesta

Viimeisenä halusin koulukuraattoreiden kertovan vielä muita ajatuksia koulukiusaamisesta. Vastauksista ilmeni aiheen tärkeys ja siihen panostaminen kuraattoreiden näkökulmasta. Ensinnäkin harmiteltiin koulukiusaamiseen liittyvien käsitteiden väärinymmärrystä. Kyseenalaistettiin esimerkiksi, onko sosiaalisessa mediassa tapahtuva kiusaaminen koulukiusaamista.

”Vaikeus toki tulee siinä, että kiusaaminen voi alkaa somessa, mutta jatkuu sitten koulussa ja silloin siitä tietenkin tulee koulukiusaaminen.”

Aasinsiltana tähän on hyvä jatkaa toiseen ajatukseen siitä, että ennakkoluulotonta yhteistyötä vanhempien kanssa tulisi lisätä.

”Tässä tehdään asioita niin kiusatun kuin kiusaajankin parhaaksi.”

Kolmantena ajatuksena koulukiusaamisesta tuli ilmi nuorten opiskelua haittaavat sosiaalisten tilanteiden pelot sekä mielenterveyden ongelmat.

”Usein taustalla on koettu kiusaaminen koko ala-aste ja yläaste ajan.”

Kiusaamisen jättämät arvet haittaavat nuoren selviytymistä jatkossakin. Useilla nuorilla on terapiasuhteita, joissa koulukiusaamisen aiheuttamia traumoja käsitellään.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tarkoitus oli tutkia erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kokemaa koulukiusaamista. Halusin myös nostaa esiin keskustelua väärinymmärryksistä ja ristiriidoista koulukiusaamiseen puuttumisessa. Peilaan saamiani tutkimustuloksia aikaisempiin tutkimuksiin ja teorian tietoon.

Oppilaiden vastauksista kävi ilmi, että koulukiusaamista esiintyy alakouluissa. Jokainen kyselyyn vastannut oppilas oli erityisen tuen tarvitsija. Heistä noin 40% ilmoittivat kokeneensa koulukiusaamista viimeisen lukuvuoden aikana. Vastaajista noin 16% ilmoittivat itse kiusanneensa joskus muita oppilaita. Mannerheimin lastensuojeluliiton (2014) mukaan peruskoulun oppilaista noin 6-10% joutuvat koulukiusaamisen kohteeksi toistuvasti. Alakoulujen oppilaista noin joka kymmenes joutuu kokemaan koulukiusaamista viikottain (Mäntylä, ym. 2013, 15).

Teräsahjo ja Salmivalli (2002, 20) toteavat, että ryhmäilmiössä kiusaamisen kohde määritellään erilaiseksi. Tekemäni tutkimuksen tulosten perusteella erityisen tuen tarvitsijat eivät ole näitä niin sanottuja erilaisia oppilaita. Tämän perusteella tutkimukseni tärkein johtopäätös on, että koulukiusaamiseen liittyvä erilaisuus on enemmänkin ulkonäkö- tai luonnekysymys kuin opiskelun muotoon liittyvä. Oppilaiden ja koulukuraattoreiden vastauksien perusteella kuka tahansa voi joutua satuman kaupalla koulukiusaamisen kohteeksi, mutta suurin riski on kuitenkin hiljaisilla ja ujoilla oppilailla. Oppilaat pitivät riskialttiina myös yksinäisiä oppilaita. Saamani aineiston perusteella suurin osa vastaajista olivat sitä mieltä, että pienluokassa opiskelu ei aiheuta koulukiusaamista. Oppilaiden vastauksissa oli kuitenkin hajanaisuutta. Saattaa olla, että vastauksiin vaikuttivat oppilaiden henkilökohtaiset kokemukset koulukiusaamisesta.

Toinen johtopäätökseni on, että koulukiusaamista tapahtuu eniten välitunnilla. Kyselyyn vastanneista oppilaista lähes jokainen ilmoitti välitunnin yleisimmäksi koulukiusaamisen paikaksi. Aiemmistä tutkimuksista esimerkiksi Lasten oikeudet ja yhdenvertaisuus perusopetuksessa –hanke (2013) myös puoltaa oppilaiden mieltä pidettä kiusaamisen yleisimmästä tapahtumapaikasta.

Oppilaiden vastauksista laskin yhteen heidän kokemiaan kiusaamisen tapoja. Yhteenselaskun perusteella yleisimmät heidän kokemansa kiusaamisen tavat olivat pilkkaaminen sekä tavaroiden piilottelu, heittäminen tai rikkominen. Seuraavaksi yleisimmät kiusaamisen tavat olivat ilkeä tuijottaminen ja tahallaan töniminen. Tyttöjen ja poikien vastauksissa ilmeni hieman eroja. Tyttöjen kokemat yleisimmät kiusaamisen tavat viittasivat eniten hiljaisen kiusaamisen muotoon, kun taas poikien kokemana kiusaaminen oli suoraa sanallista kiusaamista. Muun muassa Höistad (2003, 94) toteaa, että poikien harjoittama kiusaaminen on yleensä sanallista ja fyysistä. Tyttöillä kiusaaminen on taas enemmän hiljaista ja henkilökohtaisempaa.

Oppilaiden vastauksien perusteella pojat ovat rohkeampia kertoamaan opettajalle kokemastaan koulukiusaamisesta kuin tytöt. Tytöt saattavat kertoa kiusaamisesta kotona aikuisille tai koulussa koulunkäynninohjaajalle. Suurin osa vastaajista kuitenkin olivat sitä mieltä, että kiusaaminen oli loppunut tai ainakin vähentynyt kiusaamisesta kertomisen jälkeen. Vastaus puoltaa myös sitä, että suurimmassa osassa vastaajien kokemista kiusaamistapauksista koulu oli puuttunut tilanteeseen. Osalla vastaajista oli myös huonoja kokemuksia koulun puuttumisesta kiusaamiseen, joten vastauksissa ilmeni jonkin verran kirjavuutta. Tämän perusteella johtopäätökseni on, että koulukiusaamisen huomioiminen sekä siihen puuttuminen on pitkälti koulukohtainen asia.

Yksi johtopäätökseni edustaa oppilaiden mielipidettä siitä, että koulun tulee välittömästi puuttua koulukiusaamiseen. Tämä on jatkumoa edellisen tekstikappaleen koulukiusaamiseen puuttumiseen. Useampi oppilas piti hyvänä puuttumisen keinona vertaissovittelua koulussa. Kuraattorien vastaukset myös puolsivat vertaissovittelua tehokkaana puuttumiskeinona. Huhtanen (2007, 122) puhuu varhaisen puuttumisen puolesta. Hänen mukaansa oppilaiden käyttäytymiseen pystytään puuttumaan tehokkaammin alakouluissa kuin yläkouluissa.

9 POHDINTA

Tutkimukseni perusteella pidän onnistuneena uudistuksena perusopetukseen sisältyvää kolmiportaista tukea. Erityistä tukea tarvitsevat oppilaat leimautuvat huomattavasti vähemmän tai ei ollenkaan. Leimautumisen vähenemisen myötä erityisopetus ja sitä tarvitsevat oppilaat kuuluvat kaikkien oppilaiden normaaliin arkeen ja sitä myötä heihin kohdistuva koulukiusaaminen on vähentynyt. Tämä puoltaa sitä ajatusta, että nykypäivänä kuka tahansa voi sattuman kaupalla joutua koulukiusaamisen kohteeksi. Tutkimukseni perusteella kuitenkin muita suurempi riski joutua koulukiusatuksi on hiljaisilla ja ujoilla sekä lahjakkailla oppilailta. Oletan näiden oppilaiden olevan niitä niin sanottuja huomaamattomia oppilaita. Tällöin myös kiusaamisen havaitseminen vaikeutuu. Erityistä tukea tarvitseva oppilas saattaa joutua koulukiusaamisen kohteeksi, mutta hän voi yhtä lailla olla itse kiusaaja. Tärkein tutkimustulokseni on, että erityistä tukea tarvitsevilla oppilailta ei ole muita oppilaita suurempaa riskiä joutua koulukiusaamisen kohteeksi. Kiusaamisen kohteeksi joutumiseen ei vaikuta opiskelun muoto.

Tutkimukseni perusteella opiskelun muoto ei ole sidoksissa koulukiusaamiseen. Koulukiusaamisen kokemusten prosenttiluku on kuitenkin suuri oppilaille tekemäni kyselyn perusteella. Tässä tapauksessa tulee ottaa huomioon vastaajien pieni määrä. Aihetta tulisi kuitenkin mielestäni tutkia syvemmin ja suuremmalla osallistujamäärällä sen vuoksi, että saataisiin tarkempaa tietoa erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kokemasta koulukiusaamisesta. Onko kiusaamisen kohteeksi joutumisen riski vähentynyt inklusion myötä vai onko se pelkkä toivekuva?

Mielestäni sosionomi (AMK) on ammatillisen osaamisen puolesta hyvä työpari koulukuraattorille koulumaailmaan. Tämän tavoin kunnat kykenevät keventämään koulukuraattorin työtaakkaa, jonka ansiosta taas koulujen sosiaalityön laatu paranee. Osa Suomen kunnista ovat jo palkanneet sosionomin koulukuraattorin työpariksi. Sosionomi (AMK) eettisen osaamisen osalta kykenee ottamaan huomioon yksilön ainutlaatuisuuden ja osaa toimia arvostitilanteissa (Sosionomin ydinosaaminen [viitattu 20.8.2014].) Sosionomilla on myös asiantuntemusta sosiaalisten tilanteiden ymmärtämiseen (Sosionomin ammatilliset tehtäväalueet [viitat-

tu 19.8.2014].) Hän kykenee toimimaan esimerkiksi niin sanottuna puolueettomana välikätenä sekä koulun ja oppilaan välillä että koulun ja vanhempien välillä.

Tutkimukseni aikana esiin tulleita muita asioita olivat muun muassa alakoulujen erilaiset toimintatavat koulukiusaamisen suhteen sekä kodin ja koulun yhteistyön lisäämisen tarve. Sekä oppilaiden että kuraattoreiden vastauksista tuli esille se, että kouluilla on suuria eroja kiusaamisen puuttumistavoissa. Pelkästään toimivilla toimintamalleilla tai koulukiusaamisen puuttumiskeinoilla ei kyetä vaikuttamaan koulukiusaamisen ehkäisemiseksi. Kaikkien koulujen henkilökunnan tulisi myös sitoutua noudattamaan koulukiusaamisen vastaisia ohjelmia yhteisten pelisääntöjen mukaan. Peräänkuulutan myös kiusaamisen jälkiseurannan tärkeyttä sillä perusteella, että koulun puuttumisen jälkeen kiusaaminen voi jatkua piilokiusaamisen muodossa. Sosionomin (AMK) tehtäväalueisiin kuuluu muun muassa inhimillisen kasvun, kehityksen ja sosiaalisen toimintakyvyn tukeminen ja turvaaminen sekä asiakkaan tukeminen ja ohjaaminen tämän tarpeet ja voimavarat huomioiden (Sosionomin ammatilliset tehtäväalueet [viitattu 20.8.2014].) Tämän vuoksi sosionomi (AMK) soveltuu esimerkiksi vastaamaan vertaissovittelusta kouluissa.

Haluan nostaa esiin koulukuraattoreiden vastauksien ansiosta koulukiusaamiseen puuttumisen keinot. Koulun sosiaalityö pyrkii yhä enemmän ennaltaehkäisevään työhän. Alakoulujen tulisi laatia toimintasuunnitelma ryhmäyttämisen ja hyvän luokkahengen luomiseksi. Sosionomi osaa luoda osallistavan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen asiakkaaseen, joten näkisin luokan ryhmäyttämisen olevan koulusosionomin vahvuusalue. Lisäksi opettajien olisi hyvä olla säännöllisesti koteihin yhteydessä esimerkiksi kuukausitiedotteen muodossa. Säännöllinen yhteydenpito koteihin edesauttaisi ymmärryksen lisäämistä kaikkien osapuolten osalta. Osa opettajista pitääkin säännöllisesti yhteyttä oppilaittensa koteihin, mutta se tulisi laatia koko koulun yhteiseksi sopimukseksi niin, että sopimus velvoittaisi opettajat säännölliseen yhteydenpitoon.

Mielestäni koulujen olisi aiheellista panostaa välituntivalvontaan, koska välitunnit ovat selkeästi kiusaamiselle herkimpää aikaa. Henkilökunnan tulisi olla aktiivisia ja kiinnostuneita siitä, mitä oppilaat tekevät välitunnilla. Mielestäni välituntivalvontaan tulisi laatia tarkka toimintamalli, mihin jokainen välituntivalvontaan osallistuva ai-

kuinen sitoutuksi. Myös välituntivalvojen määrä olisi hyvä tarkistaa koulukohtaisesti.

Välitunnin jälkeen oppilaiden ei ole hyvä odottaa pitkää aikaa opettajan saapumista oppitunnille. Tähän siirtymätilanteeseen on mielestäni helppoa puuttua. Välitunnin loputtua opettaja siirtyisi välittömästi luokkaan odottamaan oppilaita. Tällöin kiusaamiselle altis aika vähenisi, koska oppitunti alkaisi heti kaikkien oppilaiden saavuttua luokkaan.

Haluan vielä kiittää tämän nimeltä mainitsemattoman Etelä-Pohjalaisen kunnan sivistystoimenjohtajaa opinnäytetyöni mahdollistamisesta. Osoitan kiitokseni yhteistyöstä myös kunnan alakoulujen koulunjohtajille. Kiitos jokaiselle kyselyyn osallistuneelle oppilaalle ja koulukuraattorille.

LÄHTEET

- ADHD –liitto. 14.8.2014. ADHD –tietoa. Esikoulu- ja kouluikäinen lapsi. [Verkkosivusto]. [Viitattu 14.8.2014]. Saatavana: <http://www.adhd-liitto.fi/adhd-tietoa/lapset>.
- Education.com. 23.7.2014. Special education school bullying. [Verkkosivusto]. [Viitattu 23.7.2014]. Saatavana: <http://www.education.com/topic/bullying/schoolbullying/>.
- Gellin, M. 2011. Sovittelu koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Haara, P. 2007. Eläköön erilaisuus? Tutkimus koulukiusaamisesta keskustelun teemana väkivallan ehkäisemiseen tähtäävissä opetustilaisuuksissa. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto: Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos.
- Hakalehto-Wainio, S. 2003. Korvausvastuu koulukiusauksella aiheutetusta vahingosta. Oikeustiede – Jurisprudentia XXXVI 2003. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusyhtiö Tammi.
- Holmberg-Kalenius, T. 2008. Elämää koulukiusaamisen jälkeen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hopkins, B. 2006. Just schools: a whole school approach to restorative justice. 2. painos. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers.
- Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää. Varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Höistad, G. 2003. Irti kiusaamisen kierteestä. Opas kouluille ja kasvattajille. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Keskiuudenmaan dysfasia yhdistys ry. Mitä dysfasia on? Päivitetty 24.3.2003. [Verkkosivusto]. [Viitattu 14.8.2014]. Saatavana: http://personal.inet.fi/yhdistys/k_udysfasia/dysfasia.htm.
- Lapsen oikeuksien sopimus 19 artikla.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. Kiusaamisen yleisyys. Päivitetty 18.7.2014. [Verkkosivusto]. [Viitattu 18.7.2014]. Saatavana: <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaisuinen/mita-kiusaaminen-on/kiusaamisen-yleisyys/>.

- Mäntylä, N., Kivelä, J., Ollila, S. & Perttola, L. 2013. Pelastakaa koulukiusattu! – koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa tarkastelussa. Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 70.
- Niilo Mäki Instituutti. Päivitetty 26.10.2007. [Verkkosivusto]. [Viitattu 11.7.2014]. Lukimat –hanke. Saatavana: <http://www.lukimat.fi/lukimat-oppimisen-arviointi/tietopalvelu/taustaa/kolmiportainen-tuen-malli>.
- Niilo Mäki Instituutti. Päivitetty 14.8.2014. [Verkkosivusto]. [Viitattu 14.8.2014]. Lukimat –hanke. Matemaattisten oppimisvaikeuksien määrittely. Saatavana: <http://www.lukimat.fi/matematiikka/tietopalvelu/oppimisvaikeudet/matemaattisten-oppimisvaikeuksien-maarittely>.
- Niilo Mäki Instituutti. Päivitetty 14.8.2014. [Verkkosivusto]. [Viitattu 14.8.2014]. Matemaattiset oppimisvaikeudet, laskemiskyvyn häiriö, dyskalkulia. Saatavana: <http://www.nmi.fi/oppimisvaikeudet/matematiikka>.
- Niilo Mäki Instituutti. 18.8.2014. [Verkkosivusto]. [Viitattu 18.8.2014]. Motorisen oppimisen vaikeudet, koordinaatiohäiriöt. Saatavana: <http://www.nmi.fi/oppimisvaikeudet/motoriikka>.
- Nousiainen, P. & Nyström, M. Päivitetty 21.6.2006. [Verkkosivusto]. [Viitattu 15.1.2013]. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Saatavana: <http://www.nettineuvo.fi/index.asp>.
- Olweus, D. 1992. Kiusaaminen koulussa. Keuruu: Otava.
- Olweus, D. 2003. A Profile of Bullying at School. [Verkkosivusto]. [Viitattu 23.7.2014]. Csu expository reading and writing course. Bullying: A Research project. Saatavana: http://www.lhsenglish.com/uploads/7/9/0/8/7908073/olweus_profile_of_bullying.pdf.
- Perusopetuksen opetussuunitelman perusteet. 2004. Päivitetty 26.10.2007. [Verkkosivusto.] [Viitattu 11.7.2014]. Opetushallitus. Saatavana: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus.
- POL 731/1999. Perusopetuslaki.
- POL 477/2003. Perusopetuslaki.
- Saarinen, E. 21.6.2006. Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. [Verkkosivusto]. [Viitattu 3.1.2013]. Kymenlaakson sairaanhoitopiiri. Saatavana: <http://www.nettineuvo.fi/index.asp>.
- Salmivalli, C. 2010. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Juva: PS-kustannus.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosionomin ammatilliset tehtäväalueet. [Verkkopublication]. [Cited 19.8.2014]. Available: <http://intra.epedu.fi/Opiskelijaintra-%28SeAmk%29/Sosiaali--ja-terveysala/Opintoasiat/Ohjeita-ja-oppaita/Sosiaalialan-koulutusohjelma>.

Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosionomin ydinosaaminen. [Verkkopublication]. [Cited 19.8.2014]. Available: <http://intra.epedu.fi/Opiskelijaintra-%28SeAmk%29/Sosiaali--ja-terveysala/Opintoasiat/Ohjeita-ja-oppaita/Sosiaalialan-koulutusohjelma>.

Sharp, S & K.Smith, P. 2002. School Bullying: Insights and Perspectives. New York: Routledge.

SopS 85-86/1998 Euroopan ihmisoikeussopimus. 3 artikla.

Teräsahjo, T. & Salmivalli, C. 2002. Tapaustutkimus kiusaamisen vastaisesta interventtiosta Helsingin ala-asteen kouluissa. [Verkkopublication.] [Cited 18.7.2014]. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A14:2001. Available: <http://www2.edu.hel.fi/attachment.asp?Section=1118&Item=1150>.

Tolonen, T. 2002. Suomalaisuus, tavallisuus ja sukupuoli nuorten näkemyksissä. Teoksessa Gordon, T., Komulainen, K. & Lempiäinen, K. (toim.) Suomeita hei!: kansallisuuden sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Vertaissovittelu –ohjelma. [Verkkosivusto]. [Cited 16.7.2014]. Available: <http://www.ssf-ffm.com/vertaissovittelu/>.

Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilkka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

LIITE 1 Osallistumislupa kyselyyn osallistumisesta

LIITE 2 Kysely oppilaille

LIITE 3 Kysely koulukuraattoreille

Hyvät neljäs-, viides- ja kuudes –luokkalaisten huoltajat

Olen Seinäjoen ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelija. Teen opinnäytetyötä aiheesta *Koulukiusaaminen alakoulussa erityistä tukea tarvitsevien lasten näkökulmasta*. Teen yhteistyötä Ilmajoen sivistystoimen kanssa. Opinnäytetyöni tarkoitus on tutkia neljäs-, viides- ja kuudes –luokkalaisten erityisen tuen piirissä olevien lasten ajatuksia ja kokemuksia koulukiusaamisesta. Tavoitteeni on saada oppilailta tietoa alakoulussa tapahtuvasta koulukiusaamisesta sekä ideoita koulukiusaamisen vähentämiseksi. Oppilailta saatu tieto on kullan arvoista, koska sen pohjalta on mahdollista suunnitella ennaltaehkäiseviä keinoja koulukiusaamisen estämiseksi.

Toteutan neljäs-, viides- ja kuudes –luokkalaisille suunnatun kyselyn huhtikuussa 2014. Kysely sisältää yksinkertaisia kysymyksiä, joihin oppilaan on helppo vastata. Vastauslomakkeet palautetaan nimettömänä ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Käsittelyn jälkeen vastaukset hävitetään asianmukaisesti.

Pyydän Teitä huoltajia täyttämään kirjallisen suostumuksen lapsenne osallistumisesta kyselyyn. Kyselyyn osallistuminen on vapaaehtoista.

Ystävällisin terveisin, sosionomiopiskelija Iitu Savonen

Leikkaa tästä -----

LUPA KYSELYYN OSALLISTUMISESTA

Oppilaan nimi: _____

_____ Saa osallistua

_____ Ei saa osallistua

Huoltajan allekirjoitus: _____

Palautus opettajalle **perjantaina 11.4.2014** mennessä, kiitos!

LIITE 2

KYSYMYKSET NELJÄS-, VIIDES- JA KUUKES –LUOKKALAISILLE:

Ympyröi oikea vaihtoehto.

1. Olen
  - 1) Tyttö
  - 2) Poika

2. Onko Sinua koulukiusattu viime lukuvuoden aikana?
  - 1) Ei ollenkaan
  - 2) Kerran tai pari kertaa lukuvuoden aikana
  - 3) Kerran tai pari kertaa kuukaudessa
  - 4) Kerran tai pari viikossa
  - 5) Päivittäin

Jos vastasit *Ei ollenkaan*, voit mennä suoraan kysymykseen 4.

3. Millä luokalla olit, kun koulukiusaaminen alkoi?
  - 1) 1. tai 2. –luokalla
  - 2) 3. tai 4. –luokalla
  - 3) 5. tai 6. –luokalla
  - 4) En osaa sanoa

4. Oletko viime lukuvuoden aikana nähnyt, että kaveriasi on kiusattu?
  - 1) Olen nähnyt
  - 2) En ole nähnyt

5. Oletko itse kiusannut koulussa toisia oppilaita?
  - 1) Olen kiusannut
  - 2) En ole kiusannut

6. Missä koulukiusaamista mielestäsi tapahtuu? Voit valita useamman vaihtoehdon.
  - 1) Oppitunnilla
  - 2) Ruokatunnilla
  - 3) Välitunnilla
  - 4) Koulumatkalla

- 5) Internetissä
6) Ei missään

7. Onko Sinua koulukiusattu joillakin seuraavista tavoista? Merkitse rastilla.

	Ei kertaakaan	Kerran	Useammin kuin kerran
1.Sinua on tuijotettu ilkeästi			
2.Sinulle ei ole puhuttu			
3.Sinua ei ole huomattu mitenkään			
4.Sinulle on naurettu ivallisesti			
5.Sinua on pilkattu			
6.Sinusta on liikkunut perättömiä juoruja			
7.Sinua on ahdisteltu tai uhkailtu			
8.Sinua on tahallaan tönitty			
9.Tie on tukittu seisomalla edessäsi			
10.Ovi on lyöty kiinni nenäsi edestä			
11.Tavaroitasi on piiloteltu, heitelly tai rikottu			
12.Olet saanut ilkeitä puhelinsoittoja tai tekstiviestejä			
13.Sinua on kiusattu internetissä			

8. Onko sinua kiusattu jollakin muulla tavalla?
- 1) On kiusattu. Miten? _____
  - 2) Ei ole kiusattu
9. Minkälainen oppilas mielestäsi joutuu koulukiusatuksi? Voit valita monta vaihtoehtoa.
- 1) Levoton
  - 2) Eriäinen
  - 3) Hiljainen
  - 4) Yksinäinen
  - 5) Jokin muu, mikä? _____
-
10. Kiusataanko oppilasta enemmän, jos hän opiskelee pienluokassa?
- 1) Ei kiusata
  - 2) Kiusataan vähän enemmän
  - 3) Kiusataan paljon enemmän
  - 4) En osaa sanoa
11. Jos sinua on koulukiusattu, niin kenelle olet kertonut siitä?
- 1) En kenellekään
  - 2) Opettajalle
  - 3) Koulukuraattorille
  - 4) Terveystenhoitajalle
  - 5) Kotona aikuiselle
  - 6) Jollekin muulle, kenelle? _____

Jos vastasit *En kenellekään*, voit mennä suoraan kysymykseen 13.

12. Miten koulukiusaaminen jatkui, kun kerroit siitä jollekin?

- 1) Kiusaaminen loppui
- 2) Kiusaaminen väheni
- 3) Kiusaaminen jatkui samalla tavalla
- 4) Kiusaaminen lisääntyi

13. Puututaanko mielestäsi koulussa tarpeeksi koulukiusaamiseen?

- 1) Ei ollenkaan
- 2) Joskus
- 3) Aina

14. Kerro mielipiteesi siitä, miten koulukiusaamiseen pitäisi puuttua koulussa?

Kiitos vastauksistasi! 😊

LIITE 3

KYSELYLOMAKE KOULUKURAATTOREILLE

1. Kuinka yleistä koulukiusaaminen alakouluissa mielestäsi on? Onko koulukiusaaminen vain "muotiasana" vai onko se lasten karua arkea?
2. Kerro mielipiteesi siitä, vaikuttaako koulukiusaamiseen se, että oppilas on erityistä tukea tarvitseva?
3. Kerro mielipiteesi, minkälaisella oppilaalla on muita suurempi riski joutua koulukiusaamisen uhriksi?
4. Ovatko koulukuraattorin resurssit riittävät ajatellen koulukiusaamista alakouluissa? Tarvittaisiinko alakouluihin lisää sosiaalialan ammattilaisia?
5. Miten/keneltä saat tiedon yksittäisestä koulukiusaamistilanteesta? Uskaltaako oppilas itse kertoa, että häntä kiusataan?

6. Missä paikassa koulukiusaamista yleisimmin tapahtuu? Esimerkiksi oppitunnilla, välitunnilla, ruokailussa, koulumatkalla, sosiaalisessa mediassa.

7. Onko sinulla ideoita tai ajatuksia siitä, miten koulukiusaamiseen pystyttäisiin puuttumaan paremmin?

8. Mitä muuta haluaisit koulukiusaamisesta kertoa?

Kiitos vastauksistasi! 😊